

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN FELSEFESİ BİLİM DALI

NURETTİN TOPÇU'DA TANRI-ALEM İLİŞKİSİ

Fatıma ENES TOK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. BAYRAM DALKILIÇ

KONYA -2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	FATIMA ENES TOK
	Numarası	148102011015
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Felsefesi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bayram DALKILIÇ
	Tezin Adı	NURETTİN TOPÇU'DA TANRI ALEM İLİŞKİSİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “ Nurettin Topçu’da Tanrı Alem İlişkisi “ başlıklı bu çalışma 01.11.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Bayram DALKILIÇ	
2	Dr. Öğrt.	Ömer Faruk ERDEM	
3	Dr. Öğrt.	Yakup AKYÜZ	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatıma ENES TOK		
	Numarası	1481102011015		
	Ana Bilim /BilimDalı	Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı/Din Felsefesi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	NURETTİN TOPÇU'DA TANRI VE ALEM İLİŞKİSİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

İmzası

Fatıma ENES TOK

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Nurettin Topçu'nun Tanrı ve âlem ilişkisinde nelere değindiği, hangi kelimelerle bu ilişkiyi açıklamaya çalıştığını ortaya koymaktır.

Hareket felsefesinin oluşmasını sağlayan düşünür Blondel'in, Topçu üzerindeki etkisi Topçu'nun kendine has bir aksiyon felsefesini ortaya koymasını sağlamıştır. Hareket felsefesi "Aksiyon Felsefesi" olarak da adlandırılır. Topçu'nun "İsyan Ahlâkı" eserinde ve kaleme aldığı birçok eserinde de hareket felsefesi üzerinde durulmuştur.

Bu şekilde hareketten yola çıkarak Tanrı ve âlem ilişkisinin bu hareket düşüncesinden nasıl yola çıktığına değindik. Hareket, hürriyet, irade, isyan kavramlarında Tanrı'ya bakış açısının nasıl olduğunu, bu kavramlarla nasıl ilişki çerçevesini kurduğunu ortaya koymaya çalıştık. Dil olarak ilk okunduğunda anlaşılması zor gibi görünen okudukça kendini açan ve farklı pencereden bakmayı sağlayan bir anlatımı olan Topçu'yu biz de kendi cümlelerimizle anlatmaya çalıştık.

Topçu için Tanrı var mıdır, yok mudur? Varsa ne şekilde bir düşünceye sahiptir? Aleme bakış açısı nedir? Topçu, Teist mi, Deist mi, Panteist mi, Panenteist midir? Bu çalışmada Topçu'nun neler düşündüğünü, hangi konularda neler dile getirdiğini söylemeye çalıştık.

ABSTRACT

The reason of this research is to look at the connection between God and the universe by the point of view of Nurettin Topçu and which words he chose to describe this connection.

Topçu was heavily influenced by Blondel who created the movement philosophy and by this influence he created his own movement philosophy know as “action philosophy”. His philosophy shows itself in a lot of his philosophical work, especially and foremost in “Conformism et Revolt” (İsyân Ahlâkı).

Inspired by this movement and thought process we tried to see the connection and placement in this philosophy of God (Allah) and the universe. We tried to show the connection and point of view of God (Allah) with movement, liberty and will. At first glance his literature may seem difficult to read and understand but when you look at it from a different perspective it gets self-explanatory. We tried to explain Topçu’s thoughts by simplifying it our own words.

Does God exist according to Topçu? If he does in what way? What are Topçu’s thoughts about the universe? Is he a Teist, a Deist, a Panteist or, a Panenteist? In this study we tried to show Topçu’s thoughts and what he tried to articulate in his works and philosophy.

İÇİNDEKİLER

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	ii
Bilimsel Etik Sayfası	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1
TANRI ÂLEM İLİŞKİSİ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	6
NURETTİN TOPÇU'DA TANRI	6
1.1. Topçu'da Tanrının Varlığı	6
1.2. Topçu'da Tanrı'nın Varlığı İle İlgili Kanıtlar	9
1.2.1. Ontolojik Kanıt	9
1.2.2. Kozmolojik Kanıt.....	13
1.2.3. Teleolojik Kanıt.....	15
1.2.4. Dini Tecrübe Kanıtı.....	17
1.3. Topçu'ya Göre Tanrı'ya İman	18
İKİNCİ BÖLÜM.....	20
NURETTİN TOPÇU'DA ALEM VE TANRI-ALEM İLİŞKİSİ	20
2.1. Topçu'da Tanrı'nın Yaratma Sıfatı ve Tanrı-Alem İlişkisi.....	20
2.2. İnsanın Tanrı Alem İlişkisindeki Konumu.....	27
2.3. Topçu'ya Göre Tanrı Alem İlişkisinde İnsanın Özellikleri.....	33
2.3.1. İnsan Hürriyeti	33
2.3.2. İnsan İradesi	37
2.3.3. İnsanın Ahlâklı Olması.....	39
2.3.4. İnsanın İsyanı	41
SONUÇ	45
KAYNAKÇA	47
I. NURETTİN TOPÇU'NUN KENDİ ESERLERİ	47
II. DİĞER ESERLER	47
ÖZGEÇMİŞ	51

KISALTMALAR

Age.	: Adı Geçen Eser
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
AİBİF	: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
AÜSBED	: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CÜİFD	: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
NKÜİD	: Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Dergisi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SDÜİFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
TDKB	: Türk Dünyası Kültür Başkenti
YYÜİFD	: Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

ÖNSÖZ

Nurettin Topçu, çağdaş Türk düşüncesinin en önemli şahıslarından biri olup, din konusunda insanı derin düşüncelere sevk ederek farklı bir boyutta kendi düşüncelerini ele almıştır.

Nurettin Topçu'nun hayatı boyunca felsefe alanında ortaya koyduğu makaleler, tezler, kitaplar gözden geçirilip Topçu'nun eserlerinde ve düşünce dünyasında etkilendiği düşünürlerden edindiğimiz bilgiler ışığında O'nun Tanrı alem anlayışını, aleme bakışını, insanın Tanrı karşısındaki yerini ortaya koymaya çalıştım.

İnsanın Tanrı karşısındaki yerini Nurettin Topçu'nun hürriyet, iman, irade, özgürlük, isyan kavramlarındaki düşünceleri ve eserlerinde anlatmak istediklerini ele alarak tezi iki bölümde ayrıntılı şekilde, başlıklar halinde ortaya koymaya özen gösterdim. Eserlerinde yer alan kavramların ve düşünce dünyasındaki asıl fikirlerinin anlaşılmasına ve Topçu'nun Tanrı ve alem düşüncesini çalışmaya gayret ettim.

Nurettin Topçu'nun çalışmaları ve makaleleri kitaplar halinde okuyucuları ile buluşturulmuştur. Fransızcadan çevirisi yapılan doktora tezi de gün yüzüne çıkarılmıştır. Çalışmamda bu eserler ve çevirisi yapılan doktora tezi dikkate alınarak böyle bir araştırma ortaya koymaya çalıştım. Topçu'nun eserlerinde bizim çalışmamızın zorluğu durum, onun anlatım tarzı ve kelimelere yüklemiş olduğu anlamlar olmuştur. Bu çalışmamızı hazırlarken eserleri üzerinde daha fazla dikkat ve özen göstermeye gayret ettik.

Tezimiz, bir giriş iki bölümden oluşmaktadır. Girişte Tanrı-alem ilişkisi konusunda Din felsefesi sistematğinde yer alan sistemler hakkında bilgi verdik.

Birinci bölümde; Topçu'da Tanrı'nın varlığı, Tanrı'nın varlığı ile ilgili kanıtlar, ontolojik, kozmolojik, teleolojik, dini tecrübe kanıtı, Tanrı'ya imanı inceledik.

İkinci bölümde ise; Topçu'da alem, Tanrı'nın yaratması ve alemle ilişkisinin sınırları, Topçu'da insan hürriyeti, insanın iradesi, insanın ahlâklı olması, insanın isyanı kavramlarında Tanrı alem ilişkisinde insanın özellikleri, Topçu'da Tanrı alem ilişkisini, insanın Tanrı alem ilişkisindeki konumunu inceledik.

Tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen; engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren danışmanım Prof. Dr. Bayram DALKILIÇ'a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans çalışmalarımın çeşitli aşamalarında destek olan ve önerileri ve eleştirileriyle katkı yapan Prof. Dr. Naim ŞAHİN'e, Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk ERDEM'e ve Dr. Öğr. Üyesi Yakup AKYÜZ'e teşekkür ederim.

FATIMA ENES TOK

KÜTAHYA-2019

GİRİŞ

TANRI ÂLEM İLİŞKİSİ

İnsanların yaşamları boyunca Tanrı alem ilişkisi, onların bir şekilde ilgi odağı olarak önemli konulardan biri haline gelmektedir. Din felsefesinin ve düşünürlerinin üzerinde ayrıntılı şekilde durdukları konulardan biri de Tanrı ve âlem ilişkisi, Tanrı'nın alemle ilişkisinin sınırları sorunudur. Bu bağlamda Tanrı alem ilişkisi konusu “Tanrı” kavramı ve “Alem” kavramı olarak iki kavramın temelleri üzerine kurulmuştur.

Tanrı alem ilişkisinin ortaya konulmasında esas konu Tanrı'nın varlığıdır. Tanrı'nın nasıl bir nitelik ve özellikleri vardır? Tanrı alemi yaratmış ise nasıl ve neden yaratmıştır? Tanrı'nın alemle nasıl bir ilişkisi vardır? Tanrı alem ile bu ilişkisini ve ilişkisinin sınırlarını nasıl ve ne şekilde devam ettirmektedir? Tanrı aşkın mıdır içkin midir? Tüm bu sorular bizi Tanrı alem ilişkisine ve Tanrı'nın varlığını irdelemeye yöneltmektedir.

Tanrı'nın varlığı, yaratması ve alemle ilişkisinin sınırlarına ilişkin yer alan soruların sonucunda elde edilen sonuçlarda en önemli durum, bu konuda ileri sürülen deliller ve kavramlardır. Bunlar bizim doğrudan Tanrı alem ilişkisini daha iyi anlamamıza vesile olmuştur. Yeryüzü var olduğundan bu yana Tanrı'nın alemle ve insanla ilişkisini kabul edenler olduğu gibi bu ilişkiyi kabul etmeyenler de vardır. Bu tez çalışmasında Tanrı'nın alemle ilişkisinin hangi kanıtlarla açıklık getirilmesi gerektiğine değineceğiz.

Tanrı'yı anlatan kavramlardan biri Teizmdir. Teizm düşüncesine göre Tanrı var olandır; O, hiçbir şeye bağımlı değildir. Tanrı her şeyin üstünde, tek olması nedeniyle bütünüyle basittir.¹

Bu düşüncenin altında yaşanan bir dünyanın dışında bir varlığın aşkın varlığını ve onun değerli olduğunu kabul etme fikri mevcuttur. Bu düşünce, dinî ve felsefî bir fikir ve düşünceyle karşılaşmamış insanlar arasında bağımsız, mutlak

¹ Ahmet Cevizci, **Felsefeye Giriş**, Say Yayınları, 2017, İstanbul, s.95.

Teizm olarak değerlendirilmektedir. Dar anlamda Teizm, Tanrı'nın birliğine ve varlığına inanmanın dışında Tanrı'nın yaratıcılığını, şahsiyetini kabul eden düşünce sistemidir. Teizm, Tanrı'nın mutlak güç ve kudret sahibi, semî-basâr, onun iradesiyle, onun âdil olduğuna inanmaktır. Bu anlayışa klasik Teizm de denilmektedir. Bu kapsamda klasik teizm; tek, bir, eşi ve benzeri olmayan istediğini var eden, istediğini sonsuza kadar yok etmeye muktedir olan, kendisine sonsuza kadar ibadet edecek yegâne ulu olan Tanrı'ya inanmayı içermektedir.²

Bir farklı düşünceye göre de Teizm, Tanrı'nın evreni yarattıktan sonra ona müdahale etmek suretiyle evrendekiler için peygamberler göndererek buyruklarını evrende yaşayan insanlara duyurmasını sağlayan, tabiat için düzenlemeler yapan, her zaman için evrene müdahale etme hakkı bulunan, bu şekilde eylemlerde bulunarak Tanrı'yı kabul eden bir inanış olarak değerlendirilmiştir.³

Teizm anlayışında Tanrı; ebedî, ezeli, şuur sahibi bir varlıktır. Alem yok iken Tanrı tarafından yaratılmış ve alemin varlığı birtakım kanunlarla belirlenmiştir. Bu şekilde alemin kanunlarıyla belirlenmesi Tanrı'nın irade ve kudret sahibi olduğunu göstermektedir. Bu, yaratıklar açısından düşünüldüğünde Tanrı'nın varlık dünyasıyla kesintisiz bir ilişki içerisinde bulunmakta olduğu kesindir. Buradan anlaşılması gereken, hapsolünmüş bir Tanrı anlayışı değil, kâinatın üstünde ve dışında bir Tanrı anlayışıdır. Çünkü Tanrı, alemi yaratmadan önce de vardır. Sonradan yarattığının içerisinde olması, kudret sahibi olması gibi durumlar çelişki olarak karşılanacaktır. Teizm'de zaman ve mekân şartlarında var olanların sebebi Tanrı'dır. Tanrı, ezeli ve ebedî, irade sahibi, aşkın ve mutlaklıdır.⁴

Tanrı bağlamında bir diğer kavram olan deizm kelimesi, Latince Tanrı manasını taşıyan Deus'dan gelmektedir. Teizm düşüncesinden farklılık göstermekte olan modern tanrı anlayışını içeren Deizmin, Teizm'e göre farklılıkları vardır. Deizm

² Aydın Topaloğlu, "Teizm", **İslam Ansiklopedisi**, C.40, s.332-334.

³ Hüsameddin, Erdem, **Felsefeye Giriş**, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya, 2013, s.213; Süleyman Bolay, **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, Nobel Yayınları, 2009, s.329.

⁴ Münir Dede, **Felsefe Dersleri**, Denge Yayınları, İstanbul, 1996, s.91-92.

yarı dinî yarı felsefî bir anlayışı içermektedir. Deizm gelişen dünyada önemli bir fikir olmaya başlamıştır.⁵

Deizm'de Tanrı'nın yaratıcı olma özelliğine ağırlık veren ve dünyadan ayrı, aşkın Tanrı anlayışı vardır. Bununla birlikte aşkın olan Tanrı, dünyayı ve evreni zaman içinde bilgisine ve iradesine uygun olarak yaratmıştır. Fakat bu yaratma işlemi bittikten sonra dünyaya müdahale etmemiş veya çok nadir müdahale etme ihtiyacı duymuştur.⁶

Deizm'de evrene müdahale etmeyen bir Tanrı anlayışı, yani Tanrı'nın evreni yarattıktan sonra kendi düzeni içerisinde sistemine karışmadan bırakması şeklindedir. Bir ustanın bir binayı en iyi şekilde inşa etmeye çalışması, sonunda çok güzel bir bina ortaya koyması, onun mükemmel bir usta olduğunu göstermektedir. Bu bina için bu usta, bir daha müdahalede bulunmamaktadır. Sadece binanın herhangi bir yerinde bir şey olursa, bina ustaya ihtiyaç duyduğunda usta, müdahale edip istediği ihtiyacı gidermiş olacaktır. Bu örnekte olduğu gibi Deizm'de Tanrı'nın çok nadir de olsa müdahale etme durumu, daha iyi anlaşılabilir.

Deizm; vahiy, peygamberlik ve mucize gibi dini değerlere karşı çıkanların en büyük destekçisi olmuştur. Dünyanın ötesinde bulunan fakat yaratıklarına müdahale etmeyen bir tanrı anlayışıdır. Bazıları bunu kabul eden Deistleri, Ateist olarak görmüşlerdir. Fakat deistler, bu düşüncüyü kesinlikle kabul etmemişlerdir. Çünkü onlar için bir Tanrı anlayışı bulunmaktadır⁷

“Dine müdahale etmeyen Tanrı anlayışında bir insan Tanrı'ya nasıl ve niçin dua etsin? Böyle bir Tanrı'ya inanmak ne işe yarar?” sorularına dini, tamamen aklî bir çerçeveye oturtan Deist düşünürler, cevap veremeyerek bir kenara itmişlerdir. Bu da Ateist düşünürlerin işine yaramış ve ateist düşünürler, bunu eleştiri konusu olarak ileri sürmüşlerdir.⁸

⁵ İbrahim Coşkun, **Ateizm ve İslam Kelamı Açısından Modern Çağ Ateizminin Eleştirisi**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2014, s.29.

⁶ Ahmet Arslan, **Felsefeye Giriş**, Adres Yayınları, Ankara, 2012, s.343; Bkz. Süleyman Bolay, **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, s.270.

⁷ Bkz. İbrahim Coşkun, **Ateizm ve İslam Kelamı Açısından Modern Çağ Ateizminin Eleştirisi**, s.30; Mehmet Aydın, **Din Felsefesi**, İzmir İlahiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2012, s.180.

⁸ Bkz. İbrahim Coşkun, **Ateizm ve İslam Kelamı Açısından Modern Çağ Ateizminin Eleştirisi**, s.31.

Deist düşünürlerden bazıları, ruhun ölümsüzlüğüne inanırken bazıları inanmamaktadır. Deizm’de iki temel düşünce vardır. a) Evrene hiçbir şekilde müdahalede bulunmayan Tanrı anlayışı. b) Bilime ve akla güven. Birinci görüş Aristoteles’e kadar ulaşmaktadır. İkinci görüş ise modernleşme olgusuyla geliştirilmiştir.⁹

Tanrı alem ilişkisi bağlamında; panteizm ise, Tanrı-evren birlikteliğini ileri sürmektedir. Evren bütün olarak Tanrı’dır veya evrenin içerisinde bulunan güçler Tanrı’nın kendisini oluşturmaktadır. Tanrı, her şeydir, her yeredir.¹⁰ Kâinatın tamamının Tanrı’ya ait olduğunu ileri süren felsefi görüş ve doktrindir. Kelime anlamı itibarıyla de “tüm tanrıcılık” – “kamu tanrıcılık” anlamlarını ifade eder. Daha iyi anlatmak gerekirse, Tanrı ile alem-kâinat ikiliğini ortadan kaldırmakta, Tanrı’nın sıfatında her şeyin var olduğunu, yeryüzünde, gökyüzünde bulunan (insanlar, ağaçlar, hayvanlar ve alemin) her cisim ve maddenin Tanrı’nın parçası olduğunu kabul etmektedir. Panteizm, Deizm’e dönüşen Teizm’e karşı dinî bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Sonu olan ve sonu olmayan arasında özel bir yakınlık kurmak için bir birliğin olduğunu savunur.¹¹

Panteizm düşüncesine göre evren ve Tanrı bir ve aynı olandır. Her yönden eşit ve benzer olandır. Antik Yunan felsefe dönemlerine kadar bu düşüncenin savunulduğu görülmektedir. Panteizm, alemin, kâinatın içerisinde bulunan tüm varlıkların yani evrende var olan her şeyin tek ve zorunlu olarak Tanrı’dan meydana geldiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle monist bir sistem olarak görülmektedir. Ancak burada her monist sistemin Panteizm olduğu veya olabileceği söylenemez.¹²

Tanrı ile evren bir değildir ve her şey Tanrı’dadır görüşünü ileri süren bir diğer kavram ise, Pan-en-teizm'dir. Bu kavram için “çift kutuplu Tanrı anlayışı” da denilmektedir. Burada ise Tanrı, hem aşkın hem de içkin konumdadır. Tanrı, alemin dışında bir aşkınlığa sahiptir, bununla beraber hem zamanın içinde hem de

⁹ Vahdettin Başçı, “Deizm Kavramı ve Ortaya Çıkardığı Problemler”, **AÜSBED**, Mart, 2018, s.35.

¹⁰ Bkz. İbrahim Coşkun, **Ateizm ve İslam Kelamı Açısından Modern Çağ Ateizminin Eleştirisi**, 2014, s.32; Ahmet Arslan, **Felsefeye Giriş**, Adres Yayınları, Ankara, 2012, s.345.

¹¹ Bkz. Ahmet Cevizci, **Felsefeye Giriş**, s.99.

¹² Bkz. Mehmet Aydın, **Din Felsefesi**, s.184.

dışındadır.¹³ Burada panteizm ile panenteizm arasında olan farka kısaca değinecek olursak; panteizm “Her şey Tanrı’dır” der. Panenteizm ise “Her şey Tanrı’dandır” der. Yani panenteizmde olan her şey Tanrı’dan oluşmuştur düşüncesi yer almaktadır. Tanrı burada hem sonludur hem de sonsuzdur.

Tanrı alem konusu hakkında belli başlı kavramlara kısaca değinerek asıl konumuz olan Nurettin Topçu’da Tanrı’nın varlığı, Topçu’da Tanrı alem ilişkisini açıklamaya çalışalım.

¹³ Bkz. Mehmet Aydın, **Din Felsefesi**, s.197; Bkz. Süleyman Bolay, **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, s.329.

BİRİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'DA TANRI

Topçu için din, zorunlu olarak kabul gören inançtır. Bu zorunluluk ise vicdana bağlı olarak kişiye sorumluluk yüklemek demektir. İnsan sorumluluk sayesinde sonsuzluğa götüren yolu iradesi ile bulur. Topçu bu sorumluluğa “Tanrı korkusu” der. Tanrı’dan korkan başka hiçbir şeyden korkmaz, hiçbir insanın önünde eğilmez. Topçu için tek yaratıcı olan Tanrı’nın huzurunda eğilmek, mükemmel bir Yaradan’ı kabul etmek büyük bir mutluluktur.¹⁴

Topçu, hayatında bir ve tek Tanrı düşüncesine yer vermiştir. Bütün her şeyi yaratan, mükemmel, aşkın, sonsuz, güç ve kudret sahibi bir tek olana inanmıştır. İnanç dünyasında da eserlerinde de tek yaratıcının olduğundan bahseder. İnançların ve dinlerin asıl gayesinin insan ruhunu Tanrı’ya götürmek olduğundan bahseder. Dinlerin asıl gerçeği tek tanrılı dinlerde mevcuttur ve bu ilahi dinler insanı gerçek ve bir olan kudret sahibi Tanrı’ya ulaştırır.¹⁵ Çocukluğundan itibaren bir ve tek olan Tanrı anlayışına şahit olmuştur. Çünkü babası da Tanrı’ya olan sorumluluklarının farkında olan birisidir. Tanrı’ya karşı kulluk görevini Topçu’nun gözü önünde gerçekleştirmiştir. Namaz kıldığını, oruç tuttuğuna, insanlara karşı hoşgörülü olması gerektiğine vb. sayılabilecek birçok olaya çocukken şahit olmuştur.¹⁶ Böylece Topçu için Tanrı vardır ve ona karşı sorumluluklarının bilincinde yetişmiştir. Fakat Tanrı fikri ilerleyen zaman içerisinde ne şekilde ele almıştır ve neleri konu edinerek eserlerinde yer vermiştir. Bunları Tanrının varlığı adlı alt başlık içerisinde değinmeye çalışacağız.

1.1. Topçu’da Tanrının Varlığı

Tanrı, felsefe sözcüklerindeki kelime anlamı itibariyle yüce olan, yaratıcı, ilahi güçtür.¹⁷ İnsanlık tarihi boyunca Tanrı’nın var olup – olmadığı nasıl bir varlık olduğu araştırılmış, araştırılmaya ihtiyaç duyulmuştur. Filozofların tamamı neredeyse bu konuda araştırmalar yapmış, eserler ortaya koymuşlardır. Bütün bu eserlerin

¹⁴ Nurettin Topçu, **Ahlâk Nizamı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s.82.

¹⁵ Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s.153.

¹⁶ Emin Işık, **Nurettin Topçu Çağdaş Bir Dervişin Dünyası**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019, s.15.

¹⁷ Bkz. Süleyman Hayri Bolay, **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, s.328.

incelenmesinde anlaşılan odur ki Tanrı'nın, insanların tahmin ettiklerinden, bütün tasavvurlarından daha nitelikli ve mahiyetli olduğudur. Felsefe düşünürlerinin dışında bizimde Tanrı'nın mahiyetini hangi kelime ile ifade ettiğimiz önemli değildir. Çünkü bizim yüklediğimiz anlamlar onun gerçek kudretinden ve varlığından hiçbir şey eksiltmez.

Bazı felsefecilerin savunduğu Teizm düşüncesi, Tanrı'nın varlığına inanmak ve bu inancı savunmaktır. Tanrı'nın varlığı ile birlikte yaratmış olduğu kâinat arasında ilişki kurarak Tanrı'nın varlığını ispatlanmıştır. Tanrı bu kâinatı yarattıktan sonra insanlara din göndermiş, bu dini inançlarla insanlara varlığını ve birliğini, gönderdiği delillerle ispatlamıştır.¹⁸

Tanrı'nın varlığında asıl olan yaratıcının varlığıdır. Var olmak ise onun eylemidir. Var olmak, düşünmek ve hareket etmektir. Dünya içerisinde her şey hareket eden ancak şuurlu olan insan bu şuuruyla her zaman yaratıcıyı ispatlar. Var olan ise onun yarattıklarıdır. Yeryüzünün yaratıldığı günden bu yana var olan her şey onun eseridir. Var edenin sonsuz kudreti olması sebebiyle Tanrı'nın var ettikleri de sonsuzdur. Bu kadar cismani varlığın kendi kendine var olması mümkün olmamakla birlikte bunların bir yaratıcısının olması en büyük delildir.

Tanrı'nın yarattığı insan ve diğer varlıklar hiçbir zaman stabil durumda değildirler, o zaman hareket eden bir varlık oldukları açıktır. Hareket eden bir varlık varsa bunu hareket ettiren bir kuvvet de mevcuttur. Başka bir şey hareket ettiriyorsa bu kimdir? Olsa olsa yaratıcı varlık olan Tanrı'dır. İlk hareket başlangıcı ilk sebep mutlak suretle hareketle mevcuttur. Bunun bulunması mecburidir. Yeryüzündeki tüm varlıklara değer katan onu güçlü kılan Tanrı'dır. Tek bir elden çıktığı aşikâr olan ilahi kitaplarda delil değil midir?

Tanrı'nın varlığının özü de gaye ve düzendir. Tanrı'nın var eden varlığının en büyük delili de düzen ve gaye ile yarattıklarını var etmesidir. Dünyanın yaratılması nasıl ki evrelerden oluşmuşsa, her şeyin oluşması da bir nizam ve intizam içerisinde gerçekleşmişse burada da düzenden bahsedilir. Bu gece ve gündüzün peş peşe ardı ardına olması gibi bir düzendir.

¹⁸ Bekir Topaloğlu, **İslam Kelamcılığı ve Filozoflarına Göre Tanrı'nın Varlığı İspat-ı Vacip**, DİB, Ankara, 2002, s.73.

İlahi dinler olarak bilinen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'te Tanrı inancı peygamberler aracılığı ile insanlara bildirilmiştir. Yaratıcı hepsini aynı anda değil belirli bir periyotla peygamberleri görevlendirmiştir. Vahiy yoluyla insanlara ulaştırmak istediği kuralları da bir düzen ile yapmıştır. Bu kurallar öyle ki birbirinin hiçbir zaman zıttı olmamıştır. Peş peşe gelen peygamberler birbirlerini inkâr etmemişlerdir. Bu nizamın gayesi de insanlara hepsinin de aktarımında bulunmasıdır. Gayede belli bir düzen ile beraber özelliğini korur.¹⁹

Tanrı'nın varlığını ispatlayan delillere yer verdik. Asıl konumuz olan Topçu'da Tanrı'nın varlığına gelince, Topçu'ya göre düşünce ve hareketlerimizin ve bütün yaptıklarımızın ortasında Tanrı vardır. Topçu, Tanrı'nın varlığını şu sözlerle dile getirmiştir: *“Ben onun etrafındayım, düşünceden harekete veya hareketten düşünceye geçecek benden bana gitmek için durmadan ilahi varlıkta yürüyerek onun bir ucundan öbür ucuna geçiyorum.”*²⁰

Topçu, bu cümlesiyle insanın Tanrı'dan ayrı olamayacağını, her daim onunla olduğunu, ancak yaratıcı olan Tanrı'nın insandan da ayrı bir varlığı olduğundan bahseder. Çünkü o sadece insanı yaratmamıştır. Bütün beşeriyeti yaratmıştır. Tanrı, öncesi ve sonrası olmayandır. Onun varlığı, insanda ve yaratılanlarda her zaman tezahür edendir.

Hareketlerimiz ile elde ettiğimiz sonuçların neticesinde, biz yarattıklarına farklı şekillerde cevap verir. Tanrı'nın varlığı insanın içerisinde sonsuz bir şekilde merak ve sıkıntı ile ortaya çıkar ve insan, yaşamı boyunca da Tanrı'nın varlığını iç dünyasında ortaya çıkarmaya çalışır.

Topçu, Tanrı'nın varlığını hürriyet, irade ve hareket kelimeleriyle açıklamaya çalışmıştır. İradi hareket: "Mutlak ve zaruri birliğin varlığı ve yardımı olmadan şuurda herhangi bir şeyin, muadili olamıyor."²¹

Tanrı'nın rızası olsun ya da olmasın insanın yaptığı, ortaya koyduğu bir iradi hareketin neticesinde yaptıklarımızı bile Tanrı'nın izni neticesinde yapabiliyoruz. Tanrı'nın varlığı hürdür. Tanrı hareketin her zaman merkezindedir. Topçu'ya göre

¹⁹ Ferit Uslu, "Düzen ve Gaye Delili üzerine Bir Analiz", **Dini Araştırmalar**, C,4, S,12, 2002, s.43.

²⁰ Nurettin Topçu, **Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s.58.

²¹ Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.59.

hareket etmedikçe Tanrı'yı tanımayız ve onun varlığını da ispat edemeyiz. Var edilenin hareketidir ve ona göre Tanrı'nın varlığını ispat eder.

İnsanın Tanrı'nın varlığını ortaya koyabilmesi için ıstırap çekmesi de gerekmektedir. İstırap çekmeyen onu tanıyamaz, onu sevemez; insanın ıstırabı duyması için insanda var olan kalbin bunu bilmesi gerekmektedir. İnsanların ve varlıkların çektiği ıstırap yaşadığımız hayatta sadece sınavdan ibaret değildir. İstırap hareketimizi Tanrı'nın hareketiyle tamamlar. Hareket aslında Tanrı'yı tanımak bizi Tanrı'ya ulaştırmak için bir yoldur. Topçu'nun anlatımında ve Tanrı'nın varlığında ortaya koyduğu esas düşüncesi harekettir. "Hareketin bulunmadığı yerde Tanrı yoktur, o nerede görünürse Tanrı oradadır."²²

Topçu, bir eylemin, bir işlevin olduğu hareket ile devamlılık esası olan yerde Tanrı'nın varlığı açık ve net olarak görüldüğünden bahsetmektedir. Kudreti ve gücü ile yaratılan nesnelere hareketlerinden onun varlığı ortaya çıkar. Onun varlığını ortaya koymak ve onu tanımak için hareket elzemdir. Topçu'ya göre, bu hareketlerde onun var oluşu ile ortaya koyduğu dini kuralları yerine getirmek için yapılan hareketlerdir.

Fârâbî, her hareket eden bir yaratıcının hareket ettiricinin tesiriyle meydana geldiğinden bahseder. Topçu da Tanrı'nın varlığını tıpkı Fârâbî'nin düşüncesindeki gibi hareketi esas almıştır. Topçu da bu fikir doğrultusunda her hareketi bir hareket ettiricinin bulunduğu bunun da yaratıcı olan Tanrı olduğunu belirtir. Tanrı'nın varlığı gerçek anlamıyla var olmak, hareketlerle düşünceyle sonsuz olan Tanrı'yı ortaya koyan harekette gizlidir.²³ Bu hareket neticesinde yaratıcısı olan Tanrı'ya ulaşma gayesindedir. Şimdi de Tanrı'nın ve alemin varlığı ile ilgili kanıtları inceleyelim.

1.2. Topçu'da Tanrı'nın Varlığı İle İlgili Kanıtlar

1.2.1. Ontolojik Kanıt

Ontolojik kanıt, Tanrı kavramından Tanrı'nın varlığının çıkarılmasıdır. Bu düşünceye ve kanıta göre Tanrı kâinatta ve her şeyde olduğu üzere kusursuz ve

²² Bkz. Nurettin Topçu, *Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi*, s.62.

²³ Aydın Topaloğlu, *Fârâbî ve Thomas'a Göre Tanrı'nın Varlığı ve Sıfatları*, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1988, s. 9.

hatasız bir varlıktır. Eğer o hiç olmasaydı, en kusursuz, hatasız varlık da olmayacaktı. Buradan hareketle Tanrı kusursuz varlığının olması mecburidir. Kelime anlamı itibariyle de lügatteki diğer ismiyle söylemek gerekirse “Varlık Delili”dir.²⁴

Ontolojik kanıtta “mükemmel” kavramı, “varlık” kavramı, “zorunlu” kavramları üzerinde durulur. Mükemmel bir varlık olan Tanrı’nın kabulü, zorunlu olarak da var olmasını işaret etmektedir.²⁵

Bu delil, İslam dininin mütefekkirlerinden olan ve aynı zamanda İslam felsefecileri olan Fârâbî (872-950) ve İbn-i Sînâ (980-1037), tarafından da ortaya atılmıştır.²⁶

İbn-i Sînâ “varlık delili”ni açıklarken mensubu olduğu İslam dininin kitabı olan Kur’an’daki Fussilet suresinde geçen “Gerçeği anlamalarına kadar varlığımızın belgelerini onlara hem dış dünyada hem de kendi içlerinde göstereceğim.” ayeti ile açıklamaktadır.²⁷

Burada İbn-i Sînâ Kur’an’ın da bahsettiği şekilde Tanrı’nın varlığının göstergesi olarak farklı şekillerde ortaya koyabileceğinden bahsetmektedir.

Ontolojik kanıtın ana fikrini İbn-i Sînâ şu şekilde ortaya koymaktadır: “Zorunlu varlık.” Bu işi daha özülle açıklamak gerekirse İbn-i Sînâ zorunlu varlık yokluğunun düşünülmesi aklen mümkün olmayan imkânsız olan varlıktır.²⁸

Batı’da ise ontolojik delilin öncüsü St. Anselm (1033-1109)’dir. St. Anselm Ontolojik delili (kanıtı) kabul etmiş ve daha sonra felsefeye dahil olan bir filozoftur. St. Anselm ise Tanrı varlığını Tanrı kavramından çıkarmayı ele alır. Bu fikri varlık için kullanıyorsak o gerçekten varlıktır diyerek Tanrının varlığını Tanrı kelimesinin tahlilinden çıkarmaktadır.²⁹

²⁴ Bkz. Süleyman Hayri Bolay, **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, s.270.

²⁵ Münteha BEKİ, “Mükemmellik ve Ontolojik Kanıt”, **Dini Araştırmalar**, C, 18, S, 47; Temmuz - Aralık, 2015, s.130.

²⁶ Bkz. Mehmet Aydın, **Din Felsefesi**, s.28.

²⁷ Mehmet Dağ, “Ontolojik Delil ve Çıkmazları”, **AÜİFD**, C, 23, 1979, s.296.

²⁸ Mehmet Dağ, **A.g.e.**, s.24.

²⁹ Bkz. Mehmet Aydın, **Din Felsefesi**, s.27.

Anselm Tanrı'nın kendisinden daha büyüğü düşünilemeyen varlık olduğu ve onun sadece zihinde değil, O'nun gerçekte de var olmasını ve mükemmel olmasını savunarak Tanrının varlığını temellendirmeye çalışan filozoflardandır.³⁰

Descartes (1596-1650)'a göre insanın yaratılışından itibaren Tanrı'nın mükemmel olduğu fikri düşüncesi her zaman vardır. Başlangıçtan itibaren insanda olan bu düşünce nedeniyle Tanrı mükemmel ve zorunlu olarak görülmektedir.³¹

Topçu yeryüzünde yaratılmış en mükemmel varlığın insan olduğuna değinir. İnsan için bu evren ona sunulmuş büyük bir nimettir. Düzenli bir şekilde kurulmuş bu evreni insanın ayaklarının altına sermesi insana ne kadar değer vererek yarattığına kanıt olarak göstermektedir.³²

Topçu için ontolojik kanıt, Tanrı'nın yaratıcı ve yüce olarak kabul edilmesi, mükemmel bir varlık olduğunun bilinmesidir. Topçu bu kavramı, “*Evvelce bulunmayan birtakım öğelerin meydana gelmiş olmasıdır.*”³³ şeklinde görür. Önceden belirlenen kurallar bizim hareketlerimize yön vermektedir. Yüce Tanrı'nın koyduğu kurallara uymamız ve istediklerimizi yapmamız, bizi Tanrı'nın varlığına götürmektedir. Kurallar olarak bilinen bu şartlar, hareketlerimizi tamamen isteyerek yapmamızı engellemektedir. Tamamen hür olmak için engellenmeden bu hareketleri yapmak gerekir. Topçu için Tanrı vardır, en mükemmel varlıktır, yarattığı her şeyde mükemmeldir. Fakat hareketlerimiz için kurallar koyarak Tanrı'nın da yapmamızı istediği kuralları yapmak için gönderilmiş oyuncular değildir. Topçu, “insan eğer ahlâk çerçevesine dikkat etmiş olursa hem hür hem de Tanrı'nın bizden istemiş veya koymuş olduğu kuralları yapmış bulunuyoruz” şeklinde buraya açıklık getirmektedir. Bunlar için en mükemmel ve zorunlu bir varlığın var olması gerekmektedir.³⁴

Ontolojik kanıtı açıklamak için varlık kavramını da açıklamak zorundayız. Varlık düşüncesinde var olan her şeyin kendisinden önce var olması gerekmektedir.

³⁰ Münteha BEKİ, “Mükemmellik ve Ontolojik Kanıt”, **Dini Araştırmalar**, C, 18, S, 47, Temmuz – Aralık, 2015, s.128.

³¹ Bkz. Mehmet Aydın, **Din Felsefesi**, s.31.

³² Nurettin Topçu, **Ahlâk**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s.86.

³³ Nurettin Topçu, **Felsefe**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s.103.

³⁴ Bkz. Nurettin Topçu, **Ahlâk**, s.35.

Bu nedenle de insanın gerçekten var olabilmesi için kendi varlığını seçmesi gerekmektedir. Kendi varlığını kendi iradesiyle seçmesi yeterli değildir.

Kendi varlığımızı elde etmek için sürekli olarak seçimlerimizi tekrarlamamız gerekmektedir. Varoluş, var olan yaratılan her şeyden öncedir.³⁵

Şimdi Topçu'nun Varoluş Felsefesi-Hareket Felsefesi isimli kitabından okuduklarımız ışığında ontolojik kanıtı ele almaya çalışacağız.

Var olan ve yaratılan ne ise özü de odur. Ancak öz, varoluştan da sonra gelir. Ondan önce varlığı var edeni tanımak gerekir. Bu var oluşu var eden Tanrı'dır, insanın, hangi dine mensup olacağı ve hangi ülkede doğacağı ne şekilde yaşam süreceği yine ne şekilde nasıl bir ölüm ile hayatının sonuçlanacağı önceden bellidir. Bu, hayatının başlangıcı ile sonlandığı ana kadar yapacağı bütün seçimler, Onun seçimi, yani Onun özüdür. Var eden Tanrı, ona önceden belirlediği bir sistemi vermiş; hayatı sırasında meydana gelecek olayların seçme yetisini yine insana bırakmıştır. İnsan, yeryüzünde yaşamayı, dünyaya gelmeyi, hangi dili ve hangi cinse mensup olacağını kendisi seçmez. Ancak Topçu'ya göre Tanrı'nın, insanın özüne verilen bu yaşamın güzel, sevimli, yaşanmaya değerli, çirkin, karanlık oluşu insana bağlıdır.³⁶

Topçu'ya göre Varoluşçuların, “Dünyamızı biz yaratıyoruz” sözü, bir nevi mecazi bir sözdür. Var olanı var eden, dünyayı da var eden Tanrı'dır. Tanrı, insanı yaratmış, kendi iradesiyle hareket etme, doğruyu bulma yetisini de insana vermiştir. İşte varoluşçuların kastettiği, “kendi dünyamızı kendimiz var ediyoruz.” sözü de insanın, yaşamı içerisinde gerçekleştirdiklerini kendilerinin yaptığını anlatır.

Bir insanın, hakikati bulmak için onun asıl olan bilgisine ulaşması gerekir. İnsanın akıl dünyasında özünün var olması, kendi varlığının kabulü, nasıl yaratılmışsa o şekilde devam edeceğinin bilgisi içerisinde. Ancak varoluşun oluşmasından kendini ileri seviyeye ulaşmasını engelleyen sorular ve sebepler zuhur ediyor. Bundan dolayı ise o, “öz”e ulaşmada zorlanıyor. Bu gerçeği örten akıl dışı oluş sebebi ile varoluş filozofları acı tesirin altındadırlar. Bunlara ulaşması asıl olan bilgiye ulaşması, hayatın ve hareketlerin idaresinde yeterli ışığa sahip değildir. Ancak

³⁵ Bkz. Nurettin Topçu, **Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi**, s.36.

³⁶ Bkz. Nurettin Topçu, **Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi**, s.37.

bu şekilde Tanrı'nın var olmasına ulaşmasında kolaylık sağlanabilir. Topçu için ise, bu bilginin en iyi şekilde alınması öze ulaşmada var olmanın gerekli olmasıdır.³⁷

Topçu var olmanın özüne ulaşmada, ontolojik kanıtla Tanrı'nın varlığına ulaşmamızı sağlayan “öz” kavramı ile Tanrı'nın varlığı kanıtına açıklık getirmiştir.

Ontolojik kanıtı filozofların görüşlerine ve Topçu'nun görüşlerine yer vererek bir sonraki kanıt olan kozmolojik kanıtı inceleyelim.

1.2.2. Kozmolojik Kanıt

Kozmolojik kanıtın en eski dönemlere kadar dayandığı bilinmektedir. Filozoflardan Platon'un ve Aristoteles'in çıkış noktası olarak ele aldıkları delilin kökeni kozmolojik kanıttır.

Bu delile Fârâbî imkân delili, Gâzâlî (1058-1111) Hudus delili, İbn-i Sînâ ilk neden delili demiştir. Kozmolojik “kozmos” dan yani (alem–evren) Tanrı'nın varlığına gitmeye çalışan bir delildir. Bu gibi filozofların çıkış noktaları, “sonlu varlıklar”, “hareket ve değişme”, “imkân zorunluluk” gibi kavramlarıdır. Bu delilde “kozmos”, “nedensellik” gibi kavramlar üzerinde durulmuştur.³⁸

Nedensellik, iki şekilde ele alınabilir: Ampirik nedensellik, her bir olayın nedeni kendinden önceki olaydadır. Metafizik nedensellik ise, olayların evrenin dışında bir cevherin yeni yegâne bir gücün sonucudur. Klasik determinizm, ampirik nedenselliği destekler. Teistlerin düşünce alt yapılarında da metafizik nedensellik vardır. Platon'da (M.Ö 428-348) idealar alemi olarak görülen alem varlıklarının nedeni olarak görülse de Aristoteles'in ilk muharrik olarak tanımladığı varlık, nedenlerin sonucu olmayıp evrendeki hareketin başlangıcıdır. “*Her olayın bir sebebi vardır*” önermesi, İslam filozoflarına göre kesin bir ilkedir.³⁹

Fârâbî her şeyi yaratanın Tanrı olduğunu ve onun bir olduğu inancını taşımaktadır. İbn-i Sînâ'ya göre evren, neden-sonuç ilişkisi içerisinde gerçekleşir. Zorunlu varlık olarak Tanrı nedensizdir, nedenlerin nedeni, yani ilk nedendir. Gâzâlî ise, bir varlığın diğer bir varlığı gerektiren zorunlu bir neden olmadığını

³⁷ Bkz. Nurettin Topçu, **Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi**, s.38.

³⁸ Metin Pay, “Kozmolojik Delil”, **Dini Araştırmalar**, C, 19, S, 48, Ocak –Haziran, 2016, s.25.

³⁹ Metin Pay, **A.g.e.**, s.34.

söylemektedir. Buna örnek olarak güneşin doğmasıyla aydınlık, ateşe dokunmak ile yanmak, boyun kesilmesiyle ölmek arasındaki ilişki zorunlu değildir. Çünkü Tanrı, bunları birbiri ardınca yaratmıştır.⁴⁰

Yeter sebep ilkesi, kozmolojik delilde var olan nedensellik ilkesinin geliştirilmiş halidir. Var olan her şeyin var olması için gerekli ve yeterli nedenlerin olması gerektiği savunulurken yokluktan varlığa çıkma durumunda ortada hiçbir neden yokken yokluktan yokluğun, varlıktan ise varlığın çıktığını bununda yeterli sebeplerden dolayı olduğunu savunmaktadır. Bunların oluşması için yeterli sebebe ihtiyaç duymuştuk.⁴¹

Kozmolojik kanıtı, Topçu açısından ele almak gerekirse; Topçu için evrende var olan her şey, belirli kurallar çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu gerçekleşmede bizim yaptığımız hareketler vardır. Bu hareketler, evrenin içinde düzene karşı gelmeden verilen kurallar içerisinde vuku bulur. Tabiat içerisinde gerçekleşen bu kurallar, kendiliğinden meydana gelmiş değildir. Bu kuralların bir düzeninin olmasını sağlayan bir yaratıcı mevcuttur. Bu da Tanrı'dır. Topçu hareketlerin gerçekleşmesi için ahlâk nizamının da önem arz ettiğini anlatmaktadır. Her hareketin amacı kendi şeklinin mükemmeline ulaşmaktadır.⁴²

Bu mükemmellikte mutluluk ahlâkı olarak bilinen insanın zevkini ve mutluluğunu aradığı bir ahlâk değildir. Bundan dolayıdır ki ahlâk nizamı içerisinde hep iyilik söz konusudur. Bunu en iyi şekilde gerçekleştirmek söz konusudur. Hareket hayatın vazgeçilmeziyse evrende düzenli olanları bozmak için bir hareket sergilemek anlayışı yoktur. Bu da zaten ahlâki bir davranış değildir. Çevre içerisinde buna zarar vermeden kurulmuş olan kurallar çerçevesinde hareketin gerçekleşmesi önemlidir. Böylece bu kadar nizam içinde olan bir evrenin mükemmel bir yaratıcıya sahip olduğu aşikardır. Topçu içinde kendiliğinden meydana gelmeyen bu düzen ve nizam için harika bir yaratıcıya sahip olduğunun kanıtıdır.

Kozmolojik kanıtı filozof görüşlerine ve Topçu'nun da görüşüne yer vererek bir sonra ki kanıt olan teleolojik kanıtı da inceleyelim.

⁴⁰ Bkz. Metin Pay, "Kozmolojik Delil", s.36.

⁴¹ Mehmet Evli, "Klasik İslam Felsefesinde Kozmolojik Argüman ve Modern Fizikteki Gelişmeler" **AÜSBD**, S, 87, 21 Şubat, 2015, s.84.

⁴² Nurettin Topçu, **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s.78.

1.2.3. Teleolojik Kanıt

Teleolojik kanıt sözcük anlamı bakımından; Nizam ve Gaye Delili, Alemin amaçlarla araçlar arasındaki ilişkiler sistemi olduğunu ileri süren felsefidir. Tarih ve tabiat olaylarının tek ve bütün olarak amaçları olduğunu ve bu amaçla belirlendiğini öne süren öğretiyi finaliteyi inceleyen bilim dalıdır.⁴³

Teleolojik kanıt, bizim yakın çevremize bakarak çevremizde bir düzen ve nizam olduğunu göstermektedir. Bu düzen bir amaca hizmet etmektedir. Bundan dolayı düzeni ayarlayan vardır ve bu ayarlayan düzene koyan ise yüce yaratıcıdır. Teleolojik kanıt kozmolojik kanıtla göre daha anlaşılır şekildedir. Her an hissedilebilir bir çevre içinde yaşayan her insan buna birebir şahit olmaktadır.

Bu, yakın çevresindeki ahenge, düzene ve uyuma göre gerçekleşmesine birebir şahit olan insan için büyük bir kanıttır.⁴⁴ Ayetlere inanan bir insan için çevresini korumak hak ve emaneti bilme bilinci ayetlerde de işlenmiştir. Ayetlerde bu bilincin yer alması insanda çevre bilincini oluşturmaktadır. Duyarlı olan bir insandan beklenmesi gereken davranışlar için çevre konusundaki ayetlere inanmasına gerek yoktur. Bu bilincin oluşması gerekmektedir. Yani en azından ben öyle düşünüyorum.

Bir eser sahibi, bir heykeli tıraşlarken bazı hususlar vardır: Öncelikle heykelin işlenmesi için gerekli olan madde, mermer veya mermer tozu, alçıdır. Bununla ortaya koyulacak olan heykelin yapılışında “madde–neden”dir. Sanatçının taşa vermek isteyeceği şekil ise “formel–neden”dir. Sanatçının heykeli yaparken uyguladığı tekniklerde “hareket neden”dir. Sanatçının fikir dünyasında yapmak istediği heykelin nasıl olacağı düşüncesi de olmalıdır. Aristoteles doğadaki olayların yalnız madde ve şekil nedenleri ile değil, aynı zamanda dışarıdan katılan ve sanatçının eseri olmasını sağlayan hareket ve erek nedenleri sayesinde gerçekleştiğini belirtir.⁴⁵

Topçu’ya göre teleolojik kanıt ise alemin içinde bir düzen ve gaye vardır. Bu düzen içinde Tanrı’nın varlığını kabul etmemek aklın yolu değildir. Düşünen bir insan için gözle görülen bu düzen belli amaçla hizmet etmekte, evrendeki hayatın

⁴³ Bkz. Süleyman Hayri Bolay, **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, s.113.

⁴⁴ Abdullah Pakoğlu, “Yükselen Çevre Bilinci ve Klasik Delillerin Yeniden Tasnifi”, **CÜİFD**, C, 16, S,1, 2012, s.638.

⁴⁵ Ali Çetin, **Teleolojik Argüman ve Richard Swinburna**, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Din Bilimleri*, 2015, s.18.

devamını sağlamaktadır. Bir düzen ve gaye içinde olup da bunların oluşmasının tek başına imkânı yoktur. Bundan dolayıdır ki bunları bu şekle koyan bir yaratıcıya ihtiyaç tezahür eder. Bu da Tanrı'dır. Topçu'ya göre insan yaratılmış en mükemmel varlıktır.⁴⁶

Topçu'ya göre ahlâki bir prensibin dini bir dayanağı vardır. Böylelikle teleolojik anlayışta ise dinden ahlâka giden bir yol izlemiştir. İnsanın iç dünyası kendi var olan düşüncelerini içinden atamıyorsa dini de ahlâktan bu şekilde ayıramayız. Dini olgunluğun en yüksek yere ulaşmasıdır ahlâk, hayvani bir hayattan insani bir hayata yükseliştir.⁴⁷

İnsanın yaşamında önceliklerini vereceği bazı noktalar vardır. İlk olarak bu onun imanıdır. İmanını yaşamına entegre edebilmesi için akıl ve irade ihtiyacı vardır. İrade, imanın nedenidir. İmanın zaman içerisinde güçlenmesi insanın iradesiyle hürriyetiyle ortaya çıkmaktadır. Bu da formel nedendir.

Yine insan imanının gereklerini yerine getirirken ibadetlere ihtiyaç duyacaktır. İşte ibadetlerinde uyguladığı tekniklerde hareketsel nedendir.

İnsanın iman dünyasında, imanı pekiştirmek için neler yapabileceğini önceden düşünmeli ve buna hazırlık etmelidir. Bu hazırlıklarda Topçu, insanın iradesini göstermesini iradeyle birlikte hareketlerini özgürlük; ahlâk ise ibadetlerini şekillendirilir. Topçu için iradenin olması insanın iyi ve kötüye kullanabilmesi, hareket olarak sergilediklerinde bile bir nizam çerçevesi içerisinde.⁴⁸

Tabii ki bu durum, net olarak teleolojik kanıt çerçevesinde olmasa da bu şekilde yapılan çıkarımlarla teleolojik kanıt çerçevesinde düşünülebilir. Bir binayı düşünelim: Bu binanın yapılabilmesi için toprağa ihtiyacı vardır. Binanın kaç katlı olacağı veya kaç daire olacağı için bir plana ihtiyaç vardır. Bunların gerçekleşmesine başlanması için işçilerin olması gerekir. Binanın bir düzen içinde devam etmesi için müteahhite ihtiyaç vardır. Bunlarla birlikte ancak bir bina ortaya koyulmaktadır. Bunların içinde ise hareket, irade söz konusudur. Topçu için de var olan teleolojik kanıtın bu şekilde açıklanması mümkündür.

⁴⁶ Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015 s.149.

⁴⁷ Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.149.

⁴⁸ Bkz. Nurettin Topçu, **Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi**, s.59.

Topçu'nun teleolojik kanıtı dair düşüncelerini açıklamaya çalıştım. Bir sonraki kanıt olan dini tecrübe kanıtını inceleyelim.

1.2.4. Dini Tecrübe Kanıtı

Dini tecrübe kanıtı, diğer kanıtlardan farklıdır. Onu farklı kılan özellik, insana bağlı olup birebir yaşadığı durumla ilişki olmasıdır. İnsanın bir tecrübesi sonucu olarak iman da ahlâk da bir hal olarak Tanrı ile bağlantısını ne şekilde kurmuş olması bir dini tecrübe kanıtını ortaya koymaktadır. Bu kanıt, inanan bir varlık olarak insandan yola çıkmaktadır. Belli bir inanç derecesinden daha üst seviyedeki bir inanç derecesine gitmektedir. Bu yüzden bazı düşünürler, bu kanıtı “Tanrı’dan yine Tanrı’ya giden bir delil” olarak tarif etmektedirler.⁴⁹ Bir insanın dini tecrübesi, o insanın dinine bakış açısı ve muhabbeti olarak ele alınabilir.

Topçu’ya göre imanın içerisinde yer alan insanın, bunu mistik yani gizem içerisinde gerçekleştirdiği malumdur. İmanda mutlak suretle Tanrı’ya iman vardır. Zaten din her şeyden önce Rahman’a yüce yaratıcıya inanmak değil midir? İman hakikatinde bizi yaratan, kâinatı yaratan, bizi yönetenin Tanrı olduğunu bilmek ve Rahman’ın bu kudretine inanmak değil midir? Her şeyi yoktan var eden Tanrı’ya tam manasıyla imandır. Tanrı’ya ve onun yeryüzünde insan olarak dünyaya getirdiği peygamberlere inanmanın merkezinde samimi ve gerçek iman yer alır.⁵⁰

İmanın gizemli olma özelliklerinden biri de aklın sınırlarının aşılmış olmasıdır. Akıl ile muhakeme yetisine sahip olan insanın imanın gizliliği ile birlikte akıl ile taassup edilemeyen iç dünyada iç alemde büyük bir imana ışık olmasıdır. İmanda mistiklik, insan ruhunun doğrudan doğruya Tanrı ile birleşmesini anlatır. İnançlarda yüce bir görev ile görevlendirilen peygamberler ve bu peygamberlerin düsturu ile hareket eden büyük şahsiyetler, alimler, ulemalar da mistik bir imana sahiptirler. Bunlar kendi dönemlerinin yenilikçileridir. İmanda ve inançta yeni kurallar, yeni düşünceler ortaya çıkarılırlar. Onlar, toplumdaki insanların sahip olmadığı inançüstü imanlara sahiptirler. Hallâc-ı Mansur’un, En-el Hak sözünden de şu sonuç çıkarılabilir: “Alemlerin yaratıcısı olan Tanrı mistik bir kudrete sahiptir. Onun bu kudreti insanda tezahür etmiştir”. Hallâc-ı Mansur, bunu söylerken

⁴⁹ Bkz. Mehmet, Aydın, **Din Felsefesi**, s. 83.

⁵⁰ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.160.

Rahman'ın kendisine münhasır olan özelliklerini insana atfetmesini ele almıştır. Yine toplumumuzda Şeyh Edebâli'nin Osmanlı'nın kuruluşu ile ilgili önceden söylediği öngörü de bu mistik imanla açıklanabilir.⁵¹

Topçu, dini tecrübe olarak Hallâc-ı Mansur'dan, Mevlânâ'dan, Mehmet Âkif'ten etkilenererek kendi düşünce tarzına yön vermiştir. Onun, onlardan etkilenererek imanda gizem oluşunu ve bununla beraber Tanrı'ya gidiş yolunda yön bulduğu görülmektedir.

Bu başlıkta, Nurettin Topçu'nun Tanrı'nın varlığı ile ilgili kanıtları incelemeye çalıştık. Bundan şimdi, Tanrı'ya iman konusunu ele almaya çalışacağız.

1.3. Topçu'ya Göre Tanrı'ya İman

Kelime ve sözcük anlamıyla iman; güvenmek ve samimiyetle bağlanmak, dine, inanca veya yaşam tarzına bağlılığı ifade eder.⁵²

Topçu'ya göre iman, insanda var olan bir inancın insanı ve insanın yaptıklarını kontrol etmesidir. İnsanın ruhunda ve bedeninde –fikirlerinden birden fazla inanç vardır.⁵³

Topçu, imanı şu şekilde açıklamaktadır: İman, varlık ve düşüncenin bütün yönleriyle kendine ait benliği kucaklamasıdır. Yani insanda varlığının ve düşüncesinin kendine ait olan her şeyi kabul etmesidir. İman, bir hareket yeteneği ve sezgi olarak ele alınırken aklın tamamen zıddıdır.⁵⁴

Akılda metot ve yöntemlerle bu durumun açıklık getirilmesi beklenirken imanda böyle bir durum söz konusu değildir. İman, varlık ve düşüncenin bütün kuvvetleriyle kendi konusunu kucaklayan benliğin, kabarıp büyümesi halidir.⁵⁵ Varlığımızda bulunan benliğin ortaya çıkması durumudur.

Topçu, İradenin Davası, Devlet ve Demokrasi, Mehmet Âkif isimli eserlerinde sanat felsefesi ve estetik imandan şöyle bahsetmektedir:

⁵¹ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.157.

⁵² TDK, "İman"

⁵³ Nurettin Topçu, **İsyan Ahlâkı**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s.145.

⁵⁴ Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.142.

⁵⁵ Bkz. Nurettin Topçu, **İsyan Ahlâkı**, s.148.

"Sanatkâr tabiata kendini teslim etmiştir. Etrafımızdaki bu tabiat zenginliklerle doludur. Bu çokluk alemine iman içinde iradesini dağıtmış olan sanatkâr, hem imanı tanımış, hem de ona hasrettir. Sanat, böylece sanatkârı dine götürücü bir köprü gibidir."⁵⁶

"Bir usta ya da sanatkâr, doğayı-dünyayı menfaatler için sevmez, o dünyada gördüğü eksikliği tamamlamak için vardır. Bu gerçek sanatkârlar, meydana getirdikleri eserlerde heyecanlanırlar, heyecan taşımayan bir sanatkârdan bahsedilemez."⁵⁷

"Osmanlı'nın en büyük sanatkârlarından Mimar Sinân'ı örnek vermek gerekirse o yaşadığı dönemde görmüş olduğu eksiklikleri fark etmiş, bunu hayalleri ve imanı ile birleştirerek meydana getirmiştir. Bu eserlerinin tamamında da işe yeni başlayan bir çırağın heyecanını taşımıştır. Sinân'ın elde ettiği başarıda imanı değil miydi? Ona yol gösteren ondaki azim ve inanç değil mi ki onu bu denli başarılı kılan. Onun Selimiye Camiine kattığı zerafet ve ihtişam onun imanının yansıması değil midir? Sanatkârların eserlerinde insanın gördüğü maddeden ibaret olmayan bir cismaniye vardır. İnsanın iradesi derinlerinde hareketi bulur."⁵⁸

Sanattan ve eserden başlayan irade, kendini imana ilerleten bir yolda bulmaya başlamaktadır. Topçu, yayınladığı eserlerinde, tam da hayatı boyunca bunu anlatmaya çalışmaktadır.

Estetik iman, bir sanatçının imanıdır. Bir sanatçı, nasıl bir şekilde ahlâklandı ise imanı da ona o kadar etki edecektir. O'nun için iman ile ahlâk kavramı iç içe bağlı olması gerekir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Topçu'da alem, Tanrı'nın yaratması ve alemle ilişkisinin sınırları, Topçu'da insan hürriyeti, insan iradesi, insanın ahlâklı olması, insanın isyanı kavramlarında Tanrı alem ilişkisinde insanın özellikleri, Topçu'da Tanrı-alem ilişkisini ve son olarak ise insanın Tanrı alem ilişkisindeki konumunu inceleyelim.

⁵⁶ Bkz. Nurettin Topçu, **İradenin Dâvası Devlet ve Demokrasi**, s.70.

⁵⁷ Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.70.

⁵⁸ Bkz. Nurettin Topçu, **İsyan Ahlâkı**, s.149.

İKİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'DA ALEM VE TANRI-ALEM İLİŞKİSİ

Topçu'ya göre, alem üç şeyin bütünüdür. Varlık, düşünce ve hareket. Ona göre varlık bir başlangıç noktamızdır. Bu alemde var olarak bir başlangıç yapmaktayız. Düşüncemiz bize yol gösteren rehber gibidir. Asıl üzerinde durduğu harekettir. Çünkü hareket insanın yapması gereken gayesini gösterir. Bu gaye ise yaptığı davranışlarda sonsuzluğa götüren bir yoldur. Çünkü var olduktan sonra asıl hareketlerimiz sayesinde iyi ve kötü karakteri tercih etmiş olmaktadır. İnsanı anlamak, insanın yapmış olduğu hareketleri anlamaya bağlıdır. Ona göre, her hareketin amacı mükemmelliğe ulaşma çabası içinde olması gerekir. Böylece sonsuz olana ulaşılır.⁵⁹

2.1. Topçu'da Tanrı'nın Yaratma Sıfatı ve Tanrı-Alem İlişkisi

Bu alem eşsiz bir kusursuzlukla yaratılmış. Bu alemin her bir yerine bakıldığında onda muazzam bir görüntüye şahit olmaktadır. Gökyüzüne, yeryüzüne, okyanuslara her gün gözlerimizi açtığımızda bunları görerek bir yaratıcının olduğunun kabul edilmesi gerektiğini düşünür. Çünkü en mükemmel yaratılan insanın bile aklının alamadığı yerler vardır. Bundan dolayı alemi iyi ve kötü olmasını sağlayan insandır.⁶⁰

Topçu aleme bakarak mükemmel bir şekilde yaratıldığını ve bu yaratılanında bir yaratıcıya sahip olduğunu yazılarında aktarmıştır. Bu mükemmel alemi insana sunulmuş büyük bir nimet olarak görmektedir. Bu alemde var olmamızla beraber hareketlerimizle en güzel şekilde yaşayabildiğimizi düşünmektedir.

Tanrı'nın yaratması, alemle ilişkisi her dönem ayrı ayrı düşüncelere ve eserlere konu edildiği gibi tek başına da değerlendirilmiş ve ele alınmıştır. Aristoteles "şekil", Kant (1724-1804) "fenomen", mutasavvıflar ise "taayyünât" olarak isim vermişlerdir. Aristoteles için varlığın ilk sebebi Tanrı'dır. Aristoteles ve Kant, alemin dışında olan Tanrı'nın varlığını tanıdılar.⁶¹

⁵⁹ Nurettin Topçu, *Yarınki Türkiye*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s.21.

⁶⁰ Nurettin Topçu, *Yarınki Türkiye*, s.21.

⁶¹ Bkz. Nurettin Topçu, *İslam İnsan ve Mevlânâ ve Tasavvuf*, s.149.

Mevlânâ Celâleddin Rûmî'ye büyük oranda ilgi duyan ve aynı görüşleri savunan Topçu, Tanrı'nın yaratıcılığını ve alemle ilişkisini Mevlanâ gibi düşünmüş, kendine onu örnek almıştır. Ona göre, Mevlânâ, vahdet-i vücûd fikriyle Tanrı'nın yaratıcılığını kabul göstermiştir. Mevlânâ'ya göre yalnız Tanrı vardır ve Tanrı'dan başka bir şey yoktur. Tanrı ve kâinat bir ve aynı şeydir, iki dünya yoktur. Can gözü ile görülen dünya hep ondan ibarettir. Alem onda değil odur. Onun ta kendisidir.⁶² Bu görüş, bir anlamda vahdet-i vücûd düşüncesini içermektedir, fakat Topçu için modern felsefede Panteizm düşüncesine uygun görülebilir.

Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin yaşadığı dönemlerde yaşamış Anadolu erenlerinden olan Yunus Emre de Tanrı dışındaki tüm beşerî, alem olarak görmüştür. O, Tanrı'nın iki alem yarattığını, ilkinin, alemin bugünkü halinden önce yaratılan alem olduğunu, daha sonra da çokluk alemini yani insanlığın yaşadığı dünyayı yarattığından bahsetmektedir.⁶³

Yunus Emre'nin düşünce dünyasında da alemsiz Tanrı, Tanrı'sız da yaratılan alem yoktur ve olamaz. Topçu'nun, insanın Tanrı ile ilişkisinde aşkın bağlılığından bahsettiği ne kadar önemli ise, Yunus'un da Tanrı'ya duyulan aşk ile şiirlerindeki sözleri o kadar önemli ve değerlidir. "Yaratıcı olan Tanrı ve Tanrı'nın yarattığı alem birdir. Tanrı, yarattığı her türlü varlıkta yaratıcılığının güzelliğini ve kudretini var ettiklerinde ortaya koyandır. Onu yarattığından ayrı düşünmek mümkün değildir. Yaratıcıyı yarattıklarından ayrı görmek mümkün değildir. Çünkü her şey ve her yol ona çıkar. Ona ulaşmayan canlı, ona ulaşmayan cansız hiçbir beşer yoktur."⁶⁴

O'nun bu anlatımı, Tanrı'nın "Tekvîn" sıfatıyla da ilişkilidir. Ona göre canlı ve cansız bütün varlıklar Tanrı'nın bu sıfatıyla var olurlar. "İlkin cemadât (cansızlar) vardı. Ondan bitkiler, ondan da hayvanlar çıktı. En sonunda insan alemde gözüktü. Bu basamakları aşan varlık, aslı bakımından Tanrı'dan ayrı değildir."⁶⁵ Bu basamaklardan sonra insanda bütün gizem ve sırlar ortadan kalktı.

⁶² Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.138.

⁶³ Bayram Dalkılıç, **Yunus Emre'de Allah-Alem-İnsan Münasebeti**, Çınar Ofset, Konya, 2013, s.87.

⁶⁴ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.175.

⁶⁵ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.150.

Topçu, Tanrı'nın ilk yarattığının cansız varlıklar olduğunu, devamında bitkileri ve bitki örtülerinin yaratıldığını, sonra hayvanların yaratıldığını, sonunda ise Tanrı'nın en güzel ve noksansız olarak dizayn ettiği insanı yarattığını söylemiştir. Ona göre, Tanrı mükemmellik üzerine yaratılan insana, kendisine ulaşması için akıl, irade ve hürriyetini teslim etmiştir. Bu sayede insan yaratıcısı olan Tanrı'yı tanıdı ve Tanrı da yarattığı, alem ile insan aracılığıyla ilişkisini kurmuştur. Tanrı, yarattığı alemden ayrı düşünülemez. Alemde değişik varlıklarda farklı farklı gizemlerde tezahür eden Tanrı, insanda tüm gizemini kaldırmış, alem ile ilişkisini açık açık ortaya koymuştur. Ancak insanda aklının idrak edebildiği kadarıyla yaratıcısı olan Rabbi ile ilişkisini kurmuş, idrak edemediği kısımlarda olmuştur.⁶⁶

Tabiatı ve doğayı yaratan büyük ulu yaratıcı bunu yaparken tüm yarattığı beşeriyattaki cansız varlıklarda ilişkisini gösterir. Tabiatta bulunan bütün çiçeklerde, ağaçlarda ve hayvanların içsel yüzlerinde ve iç alemleri gerçekten irdelense sonsuz olan yaratıcının güzelliği elbet görülecektir. Yaşam süreleri kısıtlı olan bu bitki ve hayvanda insanın aklının ve iradesinin mümkün olmadığı bir şekilde güzellik vardır. Aslında alemi yaratan ulu yaratıcının yarattığı hiçbir şeyde kötülük ve çirkinlik yoktur. İşte bu yaratılanların hepsinde görünen renkler, güzellikler Tanrı'nın gizemli ilişkisidir. O, alemden yarattığı her şeyin özünde vardır. O, her şeyde farklı tezahür eder. Tanrı birdir ancak yarattığı sonsuz maddenin içerisinde o çoklukta vardır.⁶⁷

Ona göre, Tanrı tabiat içerisinde bahsettiği doğallıkla ve şifa ile de kendisini göstermektedir. İnsanlık ve hayvanlık alemi bu tabiat içerisindeki doğal çözümlerle bugünlere gelmeyi başarmıştır. Bir ağacın bir tek yaprağında gizlenen şifa ile bu ilişkisini kurmuştur, yine bu ilişkisini bu alem içerisinde yarattıkları için vazgeçilmez olan ve bir doğal kaynaktan çıkan su ile kurmuş olup, bunları beşeriyatın şifası için verilmiş nimettir, bunları gören canlılar ve cansız varlıklardır. Yaratıcısı'nın kıymetini bilen ona şükür nidaların da bulunan ise insandır. Tanrı var ettiği sonsuzluk içerisinde "Ben buradayım." diyor, "Her yerde aradığınız benim" diyerek resmen her

⁶⁶ Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.150.

⁶⁷ Bkz. Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.151.

mahlukatta, doğada, taşa deryayı denizde yaratıcılığını gösterdiğini ve bununla birlikte alem ile nasıl bir ilişkisi olduğunu da göstermektedir.⁶⁸

İslam inancı da Tanrı'nın "Hâlik" ismi ile yaratıcılığını önce çıkarır, "Muhyî" ismi, yarattıklarını hayatlandırdığından, onlara can verdiğinden, "Musavvir" sıfatıyla da onlara şekil ve suret verdiğini anlatır. Tanrı her yarattığına kendi sıfatlarından bir hal ve şekil vermiştir. Bunları da o varlıklarda görmek mümkündür. İslam'da yaratıcı olan Tanrı'nın 99 ismi vardır. Bu isimler, Tanrının yaratıcılığında kullandığı kudreti ortaya koyan isimlerdir. Topçu'nun vahdet-i vücûd anlayışı da bunu anlatmaktadır.

Topçu için Tanrı, alemi en güzel şekilde yaratmıştır. Mükemmel bir yaratıcının yarattıkları da tabî ki de mükemmel olacaktır. Tanrı bu alemi yarattıktan sonra en mükemmel olan insanı yaratmıştır. İnsan, aklı ile Tanrı'nın yarattıklarının en yücesidir ve aklı sayesinde diğer canlılardan ayrılan en büyük varlıktır. Bu alem ise insana sunulmuş bir güzelliştir. İnsanın kalbinin içinden geçenlerin bilgisi de ay ve güneşin dönmelerinin sahibi de Tanrı'dır. Bu muhteşem nizamın içinde insana da yaşattığı çelişkiler bulunabilmektedir. İnsan, cevap bulamadığı manasızlıklar içerisinde hür olma düşüncesini aklı çerçevesinde ve imanda, alemin içerisinde yer bulur. İnsanın bu hayatta neler yapmak istediği, hayat içerisinde yaptığı alışkanlıklar, başarı, gayret, sabır, şükür, merhamet, iman, irade, sorumluluk vb. kavramları aklı çerçevesinde ilerleyerek sürdürmesi onun hayat tarzını oluşturmaktadır.⁶⁹ Topçu, insanlar ve hayvanlar toplu bir şekilde bu alem içerisinde hayatlarını sürebilmelidir. Yeri geldiğinde tek başına yaşama hissi olan insan, sunulmuş bu muhteşem evreni hür iradesiyle kullanabilmelidir.⁷⁰

Topçu, bu evrenin gözle görülen kısmına bakarak kusursuz bir yaratıcı olduğuna inanmaktadır. Çünkü cansız olana bile can vermek, ancak yüce bir yaratıcıya aittir.⁷¹ Tanrı alemin içinde ve dışında, sebep – sonuç çerçevesi içerisinde. Burada

⁶⁸ Bkz. Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.153.

⁶⁹ Nurettin Topçu, **Psikoloji**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s.63; Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.33.

⁷⁰ Nurettin Topçu, **Sosyoloji**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2014, s.15; Bkz. Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.174.

⁷¹ Bkz. Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s. 180.

da geçerli olan sonsuz hürriyeti Tanrı için güvence altına alırken, sınırlı hürriyeti ise insanın akli olarak gün yüzüne çıkarmayı sağlamaktadır.⁷²

Topçu'ya göre Tanrı, insanın ve kâinatın üzerindeki gücün adıdır. O, Tanrı'nın bir sistem ve düzen içerisinde her şeyi yaratmış ve onu sürekli kontrol eden olarak kâinatı yarattığını anlatır. Deist düşünürler; peygamberleri, melekleri ve vahyi kabul etmemektedir. Oysa ki Topçu, peygamberler ile tanrının insanların yaşam tarzlarını şekillendirdiğini, sürekli şekilde kontrol sağlayacağı bir konumda olduğunu anlatır. İlahi dinler ile gelen kitaplar evrenin başıboş olmadığına bir düzen içinde olduğuna yer vermektedir. Topçu da inanç olarak Tanrı'nın varlığına ve birliğine inanmış ve hayatını bu düşünce ile yönlendirmiştir.

Topçu'da tanrı alem konusu içerisinde alınabilecek konulardan biride vahdet-i vücud düşüncesidir. Topçu'ya göre, Mevlânâ'da vahdet-i vücud düşüncesinin ortaya çıkmasında iki kişi etkilidir: Bunların ilki Platon, ikincisi de Mevlânâ'nın hocası Sadrettin Konevi'dir.⁷³ Platon için iki dünya söz konusudur. Bunlar; gölgeler dünyası ve hakikat dünyasıdır. Gölge dünyası bizim içinde yaşadığımız dünyadır. Hakikat dünyası ise gölgelerden oluşan bu yaşanan dünyanın gerçeklerinin bulunmasıyla oluşan bir dünyadır. Gölge dünyası, hakikat dünyasının yansımasıdır. Hakikat dünyasında ruh, Tanrı'dan ayrılarak gölgeler dünyasında beden kafesine hapsedilmiş şekilde inmiştir. Ama hapsedilmiş olan ruh, sürekli şekilde Tanrı'ya kavuşmak için uğraşmaktadır. Mevlânâ, iki dünya kabul eden Platon'un görüşünü vahdet-i vücud anlayışı görüşünü geliştirerek ikiliği ortadan kaldırmıştır. Mevlânâ için iki farklı dünya varmış gibi görülür. Fakat iki dünya değil artık tek dünya vardır.⁷⁴

Konevi'de vahdet-i vücud düşüncesi ise Tanrı ile alem arasındaki ilişkilerin varlık yönünden ele alınışdır. Konevi, birliği en temel kavram olarak görür. Çünkü her şeyde var olan birliktir. Çokluğun var olması için birliğe ihtiyaç vardır. Birlikten yoksun olan bir çokluk düşünülemez. Böylece çokluğun içinde birlik, birliğin içinde çokluk düşüncesiyle bir ve beraber olduğu fikrini ortaya koymuştur. Konevi'ye göre,

⁷² Bkz. Mehmet, Aydın, **Din Felsefesi**, s.212.

⁷³ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.136. (Topçu, İslam ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf isimli eserinde Sadrettin Konevi'yi Mevlana'nın hocası olarak ele almıştır.)

⁷⁴ Hüseyin Karaman, Nurettin Topçu Düşünce Dünyasında Mevlânâ, **Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2009, C, 8, S, 16, s.16; Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.137.

vahdet-i vücûd aynı anda hem bir varlık hem de Tanrı ve insan görüşüdür. Konevi için, bunlardan herhangi birini tercih edersen diğerine de ulaşmaktadır. Çünkü insan olmadan varlığına ulaşamayacağı için Konevi düşüncesinde varlık ve insan tasavvurudur. Vahdet-i vücûd anlayışını Konevi bu şekilde ele almıştır.⁷⁵

Mevlânâ ve Konevi'nin düşünce dünyasında ben değil hep "o" vardır. Topçu, bunu da şu şekilde ifade etmektedir:

"Onsuz âlemi, hakikati gören akıl almıyor. Can gözü ile görülen dünya hep ondan ibarettir. Âlem onda değil, odur. Onun ta kendisidir."
 "Nereye başımı koysam, secde edilen odur. Altı tarafta ve altı tarafın dışında Mâbud ancak odur. Bağ, gül, bülbül, semâ ve sevgili hep birer bahane, bunların hepsinden maksut odur."⁷⁶

Topçu'ya göre dünyada bulunan her şeyi ayrı ayrı incelemek veya parçalara ayırarak hesap yapmak, akılla her şeyin ondan ibaret olduğunu görmek için yetersiz kalmaktadır.

*"Akıl ile beraber gözle görülebilen her şeyi görür, fakat bedenin içinde bulunduğu ruhu göremez. Akıl ile bunların hesapları yapılamaz. Örneğin gözümüz ile gölgemizi görüyoruz fakat içimizde bulunan gerçekleri aklımızdan geçirdiğimiz düşünceleri göremiyoruz. Hakikatleri görmek için gözümüzün önüne bir perde çekilmiştir. Bu perde kalkmadan hakikati göremez, Tanrı'yı tam anlamıyla bilemeyiz."*⁷⁷

Topçu, Tanrı'yı dışarıda aramayı ahmaklık olarak görmektedir. Ancak kendinde ararsan Tanrı'yı bulacağını söylemektedir.⁷⁸ Bu düşüncelerin alt yapısını Mevlânâ'nın düşünceleri oluşturmuştur. Mevlânâ'nın düşünce yapısını kendine örnek alarak ilerlemiştir. Bu düşünceler Mevlânâ'nın düşünce dünyasında kabul ettiği görüşlerdir ve Topçu da onun gibi düşünmektedir.

Topçu'nun *"Şuurumun derinlerinde, üzerinde kendi hayalimi aksettirdiğim, benden başka bir ben bulunmaktadır. Ben, kendimi onda görmekteyim. Onun*

⁷⁵ Ekrem Demirli, Klasik İslam Nazariyatı ile Osmanlı Düşünce Dünyası Arasında Selçuklu Köprüsü: Sadrettin Konevi ve Nazeri Tasavvufun Kuruluşu, **Türklük Araştırma Dergisi**, S, 16, 2004, s.27.

⁷⁶ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.138.

⁷⁷ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.138.

⁷⁸ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.139.

anlaşılmaz sırrı, bende tıpkı ışığı kıran bir ayna sırrını düşündürüyor”⁷⁹ şeklinde kullandığı cümleler vahdet-i vücudla bağdaşmaktadır. Bu düşünce, vahdet-i vücudla ve Panteizm konusunu ele almamıza sebep olan düşüncelerinde ortaklıkların bulunmasından kaynaklıdır. Panteizm’e vahdet-i vücûd denilmesi tartışma konusudur. Fakat Topçu’nun düşünce dünyasında bu görüşün panteizm düşüncesine uygun olduğundan bu şekilde değerlendirmeyi uygun gördük. Onun etkilendiği kişilerce ve düşünce dünyasında vahdet-i vücûd olarak adlandırılan durumun Panteizm düşüncesinde yer alması, bizim bu başlığı birlikte ele almamızı sağlamıştır.

Mevlânâ, vahdet-i vücudu aşk teması ve şiirle ön plana çıkarmıştır. Hallâc-ı Mansûr da bu konuyu ele almıştır. Nurettin Topçu, Mevlânâ ve Hallâc’tan ve Platon’dan etkilenererek bu konuyu incelemiştir.⁸⁰

Nurettin Topçu’ya göre “Millet olarak hem Batı’yı taklit etme hastalığımızın hem de madde olarak var olan parayı gözümüzde yüceltmiş olmamızın tehdiidi altındayız. Bunlar insanlığın ruhunu yok eden unsurlardır. Bunlardan kurtulmanın yolu ise Mevlânâ’yı kendimize örnek almak, onun yaşayış tarzından örnekler çıkararak bu gibi hastalıklarımızdan kurtulmaktır.” Topçu’ya göre, “Mevlânâ vatanın varlığını her şeyden üstün gören ve dini tecrübeyi bütün yönleriyle yaşayan Türk dahisidir.” Topçu, genç insanlara kendi değerlerini öğretip aşlamak suretiyle, gençleri maddenin hakimiyeti ile Batı taklitçiliğinden kurtaracak olanı Mevlânâ’nın insan ve kainat anlayışını sistemleştirmekte görmüştür.⁸¹

Topçu, Tanrı’nın hiçbir şeyin yokken var olduğuna inanmaktadır. O, tek bir yaratıcı olduğu düşüncesinden ödün vermemiştir. Evrenin kusursuz bir yaratıcı olan Tanrı tarafından yaratıldığı ve Tanrı’nın yaratılarda (kendimizde) aranıldığında bulunabileceğini vahdet-i vücud düşüncesini kabul ederek anlatmıştır.

Nurettin Topçu’ya göre alemin sınırlarını ve ilişkisini anlamak için insanı anlamak ve çözmek gerekmektedir. Çünkü Tanrı’ya ve Tanrı’ya götüren yol

⁷⁹ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.141.

⁸⁰ Mustafa Sait Kuşunoğlu, Nurettin Topçu’nun İsyân Ahlâkı Perspektifinden Vahdet-i Vücûd’cu Bir İsyân Örneği: Şeyh Bedrettin ve Varidatı, **Temaşa, Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi**, S, 7, 2017, s.26.

⁸¹ Hüseyin Karaman, Nurettin Topçu’nun Düşünce Dünyasında Mevlânâ, **Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C, 8, S, 15, 2009, s.13.

insandadır. Tanrı alem ile ilişkisini insan ile kurar ve ilişkilendirir. Varlığımızın Tanrı'yla ilişkisinin sırrına erişemesek bile, kendimizi bilmeden Tanrı'yı ve onun yaratıcılık kudretini bilemeyiz. İnsanı tanıtan felsefe olduğuna göre Tanrı'yı ve Tanrı'nın yarattıkları ile ilişkisini tanımak için felsefeye ihtiyaç duyduğumuzu belirtir.⁸² Bundan dolayı insanın Tanrı karşısında nasıl bir yere sahip olduğunu anlamak için felsefesinin elzem olduğundan bahsetmektedir.

Topçu'nun Tanrı alem ilişkisi görüşlerine yer vererek bir sonraki konu olan insanın Tanrı alem ilişkisindeki konumunu ele almaya çalışacağız.

2.2. İnsanın Tanrı Alem İlişkisindeki Konumu

İnsan bir ailenin içerisinde doğar Müslüman, Hristiyan, Yahudi vb. birçok din ve inanışların içerisinde dünyaya gözlerini açar, anne ve babası hangi dine mensup ise inancı önce o şekilde oluşur. Fakat zaman içerisinde bağlı bulunduğu dini araştırmaya başlar. Uyması gereken kurallara neden uyması gerektiğini sorgular. Neden bu dünyaya gönderildiğini, dünyaya gelmiş olmakla birlikte içerisinde bulunduğu her şeyi sorgular. Bazı sorulara inandığı din ile, yaşadığı çevreyle, dünyada bulunan nizamla karşılığını verir. Fakat bazı sorular vardır ki bunlar soyuttur. Somut olarak cevaplar içeremez, akıl yoluyla bir izahı olmayan cevaplardır.

Tanrı'nın buyrukları, Kur'an'da yazılıdır. Kur'an içerisinde bulunan her şey insan için sunulmuş bir emirdir. İnsanın Tanrı karşısında nasıl davranması gerektiği, ibadetlerini ne şekilde yapması gerektiği Kur'an ve hadislerle anlaşılmaktadır. Kur'an bir kanun kitabıdır. Kanunun gereklerini yapmak ise insanın asli görevidir. Tanrı insana düşünmesi için akıl vermiştir. Bu, insan için büyük bir nimettir. Bu nimeti sorgulayarak, düşünerek, öğrenerek, anlayarak, içine sindirerek en güzel şekilde kullanması için verilmiştir.⁸³

İnsan, akli sayesinde Kur'an'ın buyruklarını anlamaya çalışır. Bunun gereğini yapmaya yönelir. Hadisler de yönetmelik gibidir. Kur'an'ı Kerim'de anlaşılmayan yerlere hadislerle açıklık getirilir. Örneğin namazın emri Kur'anda geçmektedir. Fakat ne şekilde kılınacağı hadisler sayesinde öğrenilmiştir.

⁸² Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.65.

⁸³ Bkz. Nurettin Topçu, **Ahlâk Nizamı**, s.86.

Her olayın mutlaka bir sebebinin olduğunu düşünmek aklın tabii gidişidir. Aklın getirisi ise harekettir. İnsan hareketleriyle ne yapmak istediğini yapar veya yapmaz. Bunun aklının getirisiyle hareketleriyle yapar. Tesadüfle kanunun birlikte meydana getirdikleri sistem ise kaderdir. Topçu, kader anlayışına sahiptir. Burada Tanrı'nın insanlar için önceden değişmeyecek şekilde takdir etmesini kabul etmiştir. Kaderi kucaklamak, kendi hayatının hakikatini yaşamaktır. Kaderden çekinilmemesi gerektiği, Tanrı'nın insan için yazdığı takdirden kaçınılmayacağını, bu takdir ile beraber eş güdümlü olarak yaşama bilincini yerine getirmektedir.⁸⁴

O'na göre insan, içerisinde cevher ve öz bulunan diğer bütün canlılardan ayrılarak düşünen ve dik yürüyüşlü olarak yaratılmıştır. Burada dik yürüyüşlü olarak yaratılmış olması, belki bir hakimiyet kurmaya meyilli olması belki de ellerini semâya kaldırıp Tanrı'ya açmak içindir. Dik duruşlu olarak yaratılması, hareketlerini kolay yapması için de olabilir. Akıllı bir varlık olarak yaratılması, insanı diğer bütün varlıklardan ayırıyor. İnsanın bu şekilde yaratılmış olması, onun yaratıcıya karşı bir kul olduğunun da göstergesidir. İnsanın kendi hayatını devam ettirmek için hem dünya için hem de ahiret için görevleri vardır. İnsanın dünyalık görevi çalışıp çabalamak kendi bedeni için, ailesi için, bir ev sahibi olmak, bir arabası olmak veyahut ne istiyorsa onları elde etmektir. Dünya için bu kadar çalışırken ahireti için cevherine ulaşmak içinde çabalaması gerekmektedir. Bu da Kur'an'ın koyduğu kanunlarla gerçekleşmektedir.⁸⁵

Bunlarla birlikte insan, bir de ruha sahiptir. Bu ruh, onun hareketlerini sağlamak ve kendinin nasıl biri olduğunu ortaya çıkarmak için vardır. Yunus'un sözü buraya çok uygundur. Yunus der ki: "Bir ben vardır bende benden içerü" İnsan benliğinin derinliklerinde tüm bilgeliğe ve olabilecek tüm güzellikleri taşımaktadır. "Benden içerü" olarak söylediği benden ötesi olarak ele alınabilir. Benden ötesi olarak bilinen kelime ise manevi boyutları ele alır. Manevi boyutta ise Tanrı'ya yani cevhere ulaşmada kolaylaştırıcı bir durum söz konusudur. Yunus Emre Tanrı'nın

⁸⁴ Bkz. Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.150.

⁸⁵ Bkz. Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.171.

alem ve insan ile ilgisini şu sözlerle ortaya koymaktadır. “Kâlu belâ denmeden kadimden bile idik, Key (iyi) anlagıl neydiğın, bilişlik kandadır.”⁸⁶

Yunus, burada kalu belâ aleminde insanın Rabbi ile tanıştığını önce Tanrı'nın insanın nurunu yarattığını Tanrı ile insanın ilk olarak nurunun tanıştığını anlatır. Eserlerinde hep Tanrı ve insanı konu almış bunlara yer vermiştir. Yunus insan ile Tanrı'yı öncelikli olarak düşünce dünyasında esas almıştır.

Düşünen insan için bu manevi boyutta din ve ahlâkın ortak birlikteliği söz konusudur. Manevi boyut olarak insanın bir kimliği oluşmaktadır. Bir de insan nefret duyma, kurnaz olma, hırs sahibi olma, her şeyin en iyisini elde etme ve birçok şeyi içeren duygulara da sahiptir, ama burada onu Tanrı'ya götürecek yol manevi boyutu en iyi şekilde yaparak o yola ulaşmaya çalışması olmalıdır.

Topçu, bu manevi boyuta Aşk, Enel Hak, Cevher gibi kelimelere yer vermiştir. Ruh, bu dünyaya bedenın penceresinden bakmaktadır. Beden ve ruhun bir araya gelerek oluşması düşünen insan modelini ortaya koymaktadır. Kötü düşüncelere ve iyi düşüncelere sahip olan insanın yoğrulup hamur haline gelmesini sağlayan, onun din ve ahlâkın dünyası içerisinde olmasıdır.⁸⁷

Tanrı'nın alemle ilişkisini insanla kurduğundan ve bunu kurarken de insanın belli bir noktaya kadar Tanrı'nın yaratıcılığında bahsetmiştik, kalan kısım yani insanın dahi akıl ile ulaşamadığı Tanrı'nın insanla ve alemle ilişkisindeki esrarenizlik ancak aşk ile açıklığa kavuşur. Topçu, bu aşkı yakalayanlardan biri olan Mevlânâ'yı kendine rol model almıştır.

Nurettin Topçu, vahdet-i vücûd'u fikir halinde anlatılamayan, dolayısıyla da ispat edilemeyen, yaşanan bir hal olarak kabul etmiştir. O, aşkın ortaya çıkmayan bir sır olduğunu, görünene göre hareket eden ve görüneni kabul edenlerin gerçeği anlayamadıkları için inkâr ettiklerini belirtmiştir.⁸⁸

“İnsana bahşedilen duyma, görme ve hissetme ile akıl, hürriyet ve irade ile birleşen ve felsefi düşüncenin karşıladığı ihtiyaçlara rağmen Tanrı'nın alemle ilişkisini en akıllı ve üstün kılınan insan dahi anlamakta geri kalmıştır. Yaratıcının

⁸⁶ Bkz. Bayram Dalkılıç, **Yunus Emre'de Allah-Alem-İnsan Münasebeti**, s.87.

⁸⁷ Bkz. Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.174.

⁸⁸ Mustafa Kara, **Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri**, Dergâh Yayınları, 2002, s.351.

yarattıkları ve alemle ilişkisinin sınırları yoktur, insanı gerçekte sınırlayan akıldır. Hakikat ise aşktır. Tanrı ile aşk muhabbeti kuran Tanrı'yla tek vücut olmaktır. Aşk ile yaratıcıya bağlanan hiçbir şeyi ayrı görmez. Her şeyi birlik ve bütünlük görür.”⁸⁹

Topçu'ya göre insanın bir çok varlıktan üstün olduğu vurgulanmış ise de, yaratıcıya aşk ile bağlanılmadığı sürece Tanrı'nın alem ile ilişkisi açıklanılması konusunda zorlanılmaktadır.

Topçu'nun önem verdiği büyük şair Mehmet Âkif de şu mısraları ile Tanrı'nın insan ve alemle olan ilişkisini hicran isimli şiirinde şöyle anlatmaktadır.

Nedir manası, mâbûd olmadıktan sonra, mihrâbın.

Rükûun, haşyetin, vecdin, bütün biçare esbâbın?⁹⁰

Âkif, Topçu gibi aşk ile muhabbet kuranı tek vücut görmektedir. Mabetten anlatmak istediği kalptir. Kalbini de ilim ve bilimle doldurduğunu, ilim – bilim ve irfan ile doldurduğu kalbine bütün varlıkların kendisine ibadet ettiği Tanrı'nın yerleşeceğini düşünürken yanlış yaptığını, hata yaptığını; kalbin ilimle, okumakla Rabbi ile ilişki kuramadığını ancak kalbin geçici olarak şekil şartlarını yerine getirerek oyalandığını, asıl olması gerekenin kalp ile Rabbin buluşmasını anlatır.

Topçu, dînî olayların, asıl dinin olgularından tamamıyla ayrıldığını dile getirmiştir. Din şekilcilikten başka bir hal almamıştır. Bunu sadece dışarıda bana dindar desinler diye, gösteriş haline gelen bir din duygusunu eleştirmektedir. Asıl din özünden ayrılmıştır. Bu ise dış görünüşte dindar ama içine baktığında bir boşluktan başka bir şey olmayan din anlayışını kabul etmemektedir. Asıl olan da Nurettin Topçu'nun dediği şekliyledir.

Din adamları cennet, miraç ve Kur'an da bahsedilen ibadetleri, insanları bunlarla tüyler ürpertici bir anlayışla yaklaşarak mana aleminden madde dünyasına aktardılar. Böylece kaba bir maddeciliğe bağlanmış oldular. Topçu İslam değerlerinin özünden uzaklaşarak maddeyle iç içe olmasından büyük bir hüznü duymaktadır. İnsanları ilahi varlığa yönlendirmek için gayrete ihtiyaç olduğunu vurgu yapmaktadır. Yoksa güzel şekilde Kur'an okumak, dualar etmek hatta hurafe

⁸⁹ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.139.

⁹⁰ Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.140.

hikayelerle süsleyerek dini anlatmak değildir. Dini anlamak onun özünü anlamak, manevi olarak o varlığa ulaşmak çabasıdır. Kur'an'ı güzel okumak tabii ki de önemlidir. Fakat onu anlayarak okumak daha önemlidir. Asıl din görevlilerinin sorumluluğu budur fakat onlar bu sorumluluklarının dışına çıkmaktadır.⁹¹

Topçu, din görevlilerinin ruhlarının selameti yolunda her şeyini fedaya hazır bir cihad adamı olması gerektiğini belirtir.⁹² Hep birbirlerine güzel iltifatlar yağdırarak, maaşlarını artırma çabasına sahip olanlara din adamları denilmez. O, din görevlilerinin idealleri uğruna can feda etmekten kaçınmaması gerektiğini ama şu an için böyle bir durumun dile getirilmesinin bile tuhaf karşılandığını söylemektedir. Ona göre, dünya içerisinde siyaset yapmayacak iki kuvvet vardır: Bunlardan biri din, diğeri ilimdir.⁹³

Topçu, düşünen insan için olaylar arası sebep-sonuç ilişkisi kurma, olaylar için araştırma yaparak ilerlemesi gerekir, görüşünü savunmaktadır. Bununla beraber dinin de asıl olarak kabul ettiği ilahi iradeye katılma ve ona teslim olma söz konusudur. İnsan için bunun amacı ruhunun yükselmesini sağlamaktır. Topçu buna ahlâklılık demiştir.⁹⁴ Yeryüzünde birçok din mevcuttur. Bu dinlerin de insanların ahlâkını yükseltmeye çalışması söz konusudur. Bizim dinimizin ahlâkı ise yerde yürüyen karıncayı görünce bile bir yerine zarar vermektен ve incitmekten korkacak kadar hassastır. Bu ise ahlâkın en alt basamağı olarak görülür. Bu ahlâklılıkta dinin getirdiğı esaslar başlangıç olarak gelmektedir. Hırs, heva, kötülük düşünme Tanrı'ya gidilen yol değildir. Tanrı'ya gidilen yollar, hürmet, merhamet, görev, aşk, samimiyetten geçer.⁹⁵

Topçu'nun düşüncesine göre ahlâk mayamızın içinde hürmet bulunmaktadır. Hürmet içerisinde ise insanın sorguya çekileceğini düşünmesi, ahlâkın varlığını kabulü ve ondan korkmasını içermektedir. Hürmet asıl kaynağı olarak Tanrı kavramını almak istemiştir. Bunu almasındaki amaç asıl hürmet gösterilmesi gereken Tanrı'nın olduğudur. Onun varlığının kabulünü ele alarak Tanrı bilincini hürmet

⁹¹ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.20.

⁹² Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.80.

⁹³ Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.84.

⁹⁴ Bkz. Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.46.

⁹⁵ Bkz. Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.46.

sisteminde işlemiştir. Tanrı'nın yarattığı her eser hürmete layık bir yapıdadır. Hürmet edilmesi gerekmektedir.⁹⁶

Topçu, merhamet duygusunu ahlâkın içinde ele almıştır. Onun için merhamet duymak, her şeyin her varlığın kendini feda edecek şekilde bir merhamet şeklidir. Müslüman olan bir insanı Müslüman olmayan kişiden ayırmak, ancak merhametle olmaktadır. Bu şekilde bir Müslüman'ın inanmayan insanlardan ayrılması onun içindeki sönmeyen ateş olan merhamet duygusudur.⁹⁷

Topçu'ya göre, ideal toplumlarda Tanrı anlayışına yaklaşmak daha kolaydır. Çünkü insan her konuda fedakârlık gösteren bir kişiliğe sahip olup Tanrı katında da en iyi yerlere ulaşmanın da fedakarlıktan geçtiğini göstermektedir.

Topçu, öğrencilerin okullarda ezbere dayalı bir anlayışa sahip olması, onların beyinlerinin çalışma sistemlerini kullanmadıklarına vurgu yapmıştır. Sadece öğretilenlere dayalı bir anlayışın başkalarına yardım ve fedakârlık konusunu yaşatmakta güçlük çekmektedir. Eğer söz konusu bu olunca Tanrı'ya karşı sorumluluklarını yerine getirme konusunda başkasından ne gördüyse onu yapacaktır. Bu da iman zayıflığından kaynaklanmaktadır. İmanın güçlü olması kendi yapacağı her şey için başkasına yapmaktan geçmektedir. Bu yüzden Topçu, mektebe girdiği gibi çıkan öğrenci nesillerinin olmaması gerektiği üzerinde durmuştur.⁹⁸

Bu başlık çerçevesinde Topçu için insan neleri ifade etmektedir? İnsanın Tanrı karşısında yeri nasıl olmalıdır? Hangi konularda insana değinmiş, yazılarında ve neleri ele almıştır? sorularının cevaplarını ele alarak başlığımızı açıklamaya çalıştık.

Topçu'nun sürekli üzerinde durmuş olduğu temel kavramlardan hareketle insanın özelliklerini Tanrı alem ilişkisi bağlamında ele almaya çalışalım. Bu kavramlar ne anlamlara gelmektedir? Topçu bunlara ne şekilde anlamlar yüklemiştir? Topçu, bu kavramlara Tanrı alem ilişkisi çerçevesinde ne şekilde değinmiştir? gibi soruların cevaplarını arayarak inceleyelim.

⁹⁶ Hüseyin Karaman, **Nurettin Topçu'da Ahlâk Felsefesi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000, s.32.

⁹⁷ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.97.

⁹⁸ Nurettin Topçu, **Türkiye'nin Maarif Davası**, Dergâh Yayınları, 2015, s.81.

2.3. Topçu'ya Göre Tanrı Alem İlişkisinde İnsanın Özellikleri

2.3.1. İnsan Hürriyeti

Hürriyet; özgürlük, soyluluk, nefsin tutkularından kurtulma, bir kişi, zümre veya kurumun kanuni haklarını koruma ve kullanma serbestliği gibi anlamlarda kullanılan geniş kapsamlı bir kavramdır.⁹⁹ Fikir ve düşünce adamı olan Topçu'nun düşünce dünyasında hürriyeti “var olmak, düşünmek ve hareket etmek” olarak tanımlamaktadır. Yine üstadımıza göre hareketten önce hürriyeti var kılacak başka bir şey de mevcut değildir. Hürriyet hareket ile birlikte ve hareket ile kendisi de vücut bulur diye anlatmaktadır.¹⁰⁰

Topçu, hürriyeti; iradenin içerden veya dışarıdan hiçbir etki-baskı altında kalmadan kendi başına seçimini yapabilmesidir, diye açıklamaktadır.¹⁰¹

Nurettin Topçu'nun fikirlerinde ve eserlerinde hareket felsefesindeki hürriyet, bir hareket olarak yer bulmaktadır. Topçu'nun düşüncesindeki hürriyet de insanın kendisini değiştirmesi ile başlama göstermektedir. Bunun içinde mutlaka insanın hareketi olması gerekmektedir. İnsanın hürriyetini ve hareketini ortam ve kişiliğinde yer alan kibir, gurur benzeri davranışları kısıtlar ve engeller.¹⁰²

İnsanın hürriyetine başlayabilmesi için kendi içerisinde yer alan ruhun ve hareketlerini engelleyen iradesindeki engelleri kaldırarak hareketleri ile hürriyetine kavuşmaya başlanılabileceğini anlatmaktadır.

İnsan, her davranışı yapmakta ve gerçekleştirmekte hürdür. İnsanın içerisinde olan hürriyet duygusu ve dürtüsü onun yaratılışında var olan bir dürtüdür. İnsanın her konuda hür olduğunu ve hür bir şekilde iradesini yerine getirdiğini söyleyen kişi ve insan sayısı da azımsanmayacak sayıdadır.

Topçu, hareketlerimizde insanın hür olduğunu, bir şeyin yapılıp-yapılmamasında istediğimiz gibi davranma iradesi olduğunu açıkça belirtmektedir.

⁹⁹ Mustafa Çağrı, “Hürriyet”, **İslam Ansiklopedisi**, C.18,1998, s.502.

¹⁰⁰ Ali Osman Gündoğan, “Ahlâk Filozofu Olarak Nurettin Topçu”, **TDKB**, Eskişehir, 2014, s.225.

¹⁰¹ İsmail Şimşek, “Nurettin Topçu Felsefesinde Özgürlük Düşüncesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C, 10, S,52, Ekim, 2017, s.1378.

¹⁰² Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.28.

İnsan iyi bir şey yaptığında nasıl bir sevinç ve üzüntü duyuyorsa kendi hareketlerimizde de sürekli halde hürriyetimizin şahidi oluyoruz.¹⁰³

Esasen yine ruhsal olarak pişmanlık–üzüntü duyduğumuz bir hareket gerçekleştirdiğimiz zaman nasıl ki bu davranışın ardından pişmanlık duyabiliyorsak vicdanımız bu davranışı değil de bunun yerine başka neler yapabilirdim, güdüsüyle bize seslenebiliyorsa yine hürriyetimizin şahidi olmuyor muyuz? İnsanın hareketlerinin dışında bilgi ve duygu olaylarında da bir hürriyet vardır. Bilgilerimizin de mutlaka bir sınırı vardır. Bu da bilginin hürriyetidir. İnsanlar yaşamı boyunca istediğini bilme, istediği duyguyu yaşama ve bu hareketlerini kendince kontrol etme hürriyetine sahiptir. Topçu da kişiliğinde hürriyeti bu şekilde açıklamaya çalışmaktadır.

Topçu, insan şuurunun yaratıcı ve hür olduğunu dile getirmektedir. İnsan fikirleri ve şuurlarıyla daha önce meydana gelmeyen unsurları ortaya koyan bir iradeyi ortaya koyabilmektedir. Yaratıcı düşünme konusunda da hürdür. Herkes hürriyet istiyor. Kimi düşündüğünü söylemek için, kimi istediği kadar kazanmak için, kimi insanlığı kurtarmak, kimi de insan öldürmek için. Bir kısım insanlar din yaymak için hürriyet isterken başkaları dinsiz yaşamak hususunda hürriyetlerini istiyorlar. Dünyamızda herkesin istediği kadar hürriyet var. İstediklerimiz hep birbirleriyle çatıştığına göre hürriyetlerimiz de çarpışacaktır.¹⁰⁴

İnsanlar arasında bu zıtlaşmanın ve çarpışmanın önüne geçmenin tek yolu olarak Topçu, insanların karşılıklı olarak anlaşmaya varabilmelerini ve karşılıklı diyalog içerisinde bunun engellenebileceğini ortaya koymaktadır.

Bu şekilde karşılıklı hürriyetlerin çatışması engellenebilir. Bir kişinin hürriyetinin başladığı bir noktada diğer bir kişinin de hürriyetinin sınırlandığı bir merkez olması gerekmektedir, ancak bu sayede hürriyetlerimizi kısıtlamadan ortaya koyabiliriz. İnsan şuur içerisinde bulunduğu şartlarda çok ilerisine gidilebilmektedir. Örnek vermek gerekirse İstanbul'un fethinde Fatih Sultan Mehmet'in kadirgaların zincirli olan boğazı geçemeyeceğini anlaması üzerine karadan geçirmesi ve bu düşüncesinde de haklı olduğunu ispatlayarak başarması gibi. Fatih'in şuurundaki hür

¹⁰³ Bkz. Nurettin Topçu, **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**, s.75.

¹⁰⁴ Nurettin Topçu, **Mehmet Âkif**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s.83.

yaratıcılıktır ve şuurunun hürriyeti değil midir? Ahlâk'ta ve inançta da insana yüklenen sorumluluklar vardır. İnsan başlı başına sorumsuz değildir. Yaptıklarından yapacaklarından hesap vermektedir. Bazı şeyleri yapmanın bazen toplumsal anlamda bazen de hukuksal yönden kabahat – suç sayıldığını görmekteyiz. İnsan hürdür ve sorumludur. Bunu yapıp yapmamakta hürdür, bu hürriyetle ve yaptığı hareketlerinden de sorumludur. İnsanın mutlaka yaşamını idame ettiği bir ailesi ve sorumlu olduğu bir toplum vardır. İnsan hareketlerinde hürdür. Ancak Topçu, burada hürriyet konusunda kıstasını ortaya koymaktadır. Başkasının hürriyetinin başladığı yerde kişisel olarak bizim hürriyetimiz sona ermektedir.¹⁰⁵

Bir topluluk içinde bulunduğumuz sırada bir kişi sessiz bir ortamı isterken, bir diğeri müzik dinlemek, bir başkası da farklı alanla ilgilenmek isteyebilir. İşte tamda bu sırada insanların hürriyetlerinden fedakârlık etmeleri gerekmektedir. Hürriyetlerimizi her zaman toplumun üzerinde ve daima mutlak şekilde gerçekleştirmemiz gereken bir davranış olarak görmemiz gerekmektedir. İnsanların inanç, ibadet, seçme ve seçilme gibi hürriyetleri de mevcuttur. Bunlar çoğu ülkede de anayasal olarak güven altına alınmıştır. Bu hakları serbestçe kullanmak insanın en doğal davranışıdır. Başka insanların da bu ihtiyaçlarını kullanmalarını engellememe mecburiyeti vardır. Bir hürriyetimizi gerçekleştirmek gayesiyle bir irademizi yerine getirirken bir başkasının hürriyetini de engellemek aslında hürriyet değildir. Eğer bu şekilde davranış sergilenirse buna baskı denir. Topçu'da hürriyetin teması olan Nurettin Topçu da hürriyet yönünden zulme uğramış bir insandır. Felsefe alanında doktora yaparak ülkemize dönen düşünce insanı olan Topçu, iş hayatına lise öğretmeni olarak başlamıştır. Üniversitelerin kürsülerinde kendisine o kadar çok ihtiyaç olmasına rağmen Topçu'nun iradesi, hayallerini engellenmiştir. Hürriyetine prangalar vurularak akademik hayatı resmen sonlandırılmak istenmiştir. Bir sınırı olan hürriyetin Topçu'nun hayatında sınırsız olarak onun hayallerini ve geleceğini kısıtlamıştır. Topçu, hayatı ve fikirleri uğruna bazı şeylerden feragat etmek zorunda da kalmıştır. Burada onu engelleyen zalimin zulmü idi. Bu da gösteriyor ki, insan yaşamında her istediğini yapma hürriyetine sahip değildir. Hürriyetler karşılıklı

¹⁰⁵ Bkz. Nurettin Topçu, **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**, s.156.

olarak çatışabilir de toplumun en küçük yapısı olan aileler için de aynı şey geçerli değil mi, aile de ebeveynlerde çocukları için hürriyetlerinden ödün vermiyorlar mı? Gerçek hürriyete sahip insan, görülüyor ki birçok hareketi yapma iktidarından sıyrılmış, kendini kurtarabilmiş insandır. Her şeyi yapabilen biri, her türlü suçu işlemeye kabiliyetli bir psikopat hür değildir. Bilakis pek çok hareketi yapmak kudretsizliğine irade ile sahip olan kimse hür olabilir.¹⁰⁶

Her türlü eylemi gerçekleştirmek de hürriyet anlamını taşımamaktadır. Bazen her şeyi yapma kudretine sahip olduğumuz zamanlarda bile kendi hürriyetimizi engellememiz gerekmektedir. Bu sayede gerçek bir hürriyete sahip olduğumuz ortaya çıkar. Eylemlerimizi engellemeyen bir hürriyet düşüncesine sahip olan gerçek kişiler dahi hür değildir. Topçu, hürriyet kavramını irade kavramından ayrı tutmuş olmaktadır. Hürriyetin sonradan kazanıldığını fakat iradenin ise doğuştan gelen bir söz konusu olduğuna vurgu yapmaktadır.

O'na göre bir kişide ve cemiyette hürriyet olmayınca düşüncenin anlamının da olmadığını ortadadır. Hür olmayan ve hürriyete sahip olmayan yerde ne kadar düşünce alanında gelişme yaşansa da açık bir şekilde ortaya konulamayacağı için hürriyetin gerçek anlamda olmadığını anlatmaktadır. İnsan ya da fert hürriyeti ölçüsünde kendisine gelişme imkânı bulur ve hürriyet içerisinde düşüncelerini ortaya koyabilir.¹⁰⁷

İnsanların bir başkasının hürriyetine saygı duyması nedeniyle kendi davranışlarını kısıtlaması ne kadar güzelse aynı şekilde hürriyetlerini engellemeye çalışan istibdatlara karşı koyan engellere de onurlu ve şerefli mücadeleleri de gerçekleştiren de gerçek hürriyetperverlerdir.¹⁰⁸ Böylece hürriyete karşı bakış açısını, bu dünya içerisinde ne şekilde bir hürriyet anlayışına sahip olduğunu anlatmaya çalıştık.

Topçu, özgürlük ve hürriyet kavramlarını bir bütün şeklinde ele almıştır. Ancak bazı durumlarda ayırmıştır. Şimdi bunları açıklamaya çalışacağım.

¹⁰⁶ Nurettin Topçu, **Var Olmak**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015, s.74.

¹⁰⁷ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.45.

¹⁰⁸ Bkz. Nurettin Topçu, **Ahlâk**, s.76.

Özgürlük, serbest olma, seçme gücü ve imkân olması, kendi iradesi ile karar verebilmesi, kişisel, toplumsal, ahlâki, ifade hürriyeti, seyahat ve ibadet hürriyetlerini de içine alan bir kavramdır.¹⁰⁹

Osmanlı'nın son döneminde dünyaya gelen ve yeni kurulan Türkiye'nin önemli düşünürü, felsefecisi olan Topçu'da özgürlük kavramını ele alacağız. Topçu özgürlük alanında dile getirdiği yazılar da olmuştur. Topçu, özgürlüğü hareket felsefesi ve irade ile birlikte ele almıştır. Topçu'nun İradenin Davası Devlet ve Demokrasi eserinde özgürlüğün tanımını şu şekilde ortaya koymuştur: "İçten ve dıştan hiçbir yabancı kuvvet tarafından zorlanmaksızın, bizzat kendi seçimi ile kendi kendisini belli bir harekete – eyleme zorlamak hususunda iradenin sahip olduğu güçtür".¹¹⁰

Topçu, özgürlük düşüncesini İsyân Ahlâkı isimli kitabında konu alır. Topçu bu eserde; isyan bu hürriyetin habercisidir diye bahseder. "Eğer uysalların yanında isyancılar da varsa ve bazı ruh dünyasının kahramanları kendilerini isyankâr olmakla suçlayan insan yığınlarının aksine ızdırabı dinlenmeye tercih ediyorlar, insan hareketlerindeki bu çelişki, toplum içinde bile akıntıya karşı göğüs geren fertlerin, esaretin yanı sıra hürriyetin bulunduğu en açık delilidir."¹¹¹

Topçu, yukarıdaki anlatımda insanların yaşam içerisinde başkaldırıları varken bile bazı konularda uysallığını koruyabildiğinden bahsetmektedir. Böylece Topçu için hürriyet kavramına yakın bir şekilde ele alınan özgürlük kavramı, bazı kaleme aldığı yazılarında hürriyet yerine özgürlüğü kullanmış olması nedeniyle hürriyet kavramını açıklamayı daha faydalı bulmuş bulunmaktayız. Şimdi Topçu'ya göre insan iradesi konusuna değineceğiz.

2.3.2. İnsan İradesi

İrade; birtakım sebeplere göre eylemleri, arzu, niyet ve gayeleri kontrol etme, belirleme gücü şeklindedir. Özgürlüğü gerçekleştirmekteki istektir. Herhangi bir dış zorlama olmaksızın istediklerini seçme ve karar verebilme serbestliğidir.¹¹²

¹⁰⁹ Bkz. Süleyman Hayri Bolay, **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, s.158.

¹¹⁰ Bkz. Nurettin Topçu, **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**, s.51.

¹¹¹ Bkz. Nurettin Topçu, **İsyân Ahlâkı**, s.37.

¹¹² Bkz. Süleyman Hayri Bolay, **Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü**, s.185.

Topçu da eserlerini ele alırken kendi bulunduğu dönem içerisinde meydana gelen konularda yazılar yazmış ve yayınlamıştır. Topçu'nun felsefi düşüncesinde irade kelimesi düşünce dünyasının ana fikrini oluşturacak kadar önemli bir yer kaplamıştır. Yaratılan varlıklar arasında sadece insanda bulunan akılla iç içe bulunan irade aynı zamanda insanın en önemli bir özelliğidir. İrade Topçu'nun anlatımında da yer verdiği gibi insan yaşamında uzun süren bir süreçten sonra kazanılır. İnsan önce aklıyla, daha sonra kalbiyle iradenin gelişmesini ve iradenin tamamlanması evrelerini geçirir.¹¹³

İradesi gelişmeyen bir kişilik bu yetiye sahip olmadığı için sosyal yaşamında ve kendi hayatında da sürekli sorun yaşar. Böyle kişilerde iradenin prangaya vurulduğu söylenebilir. Hatta Topçu, irade felsefesine o kadar önem vermiştir ki onu; *“Zamanımızın sorunu – problemi ne teknik ne atom ne siyaset meselesidir. Zamanımızın meselesi irade meselesidir.”* sözleriyle anlatma ihtiyacı duymuştur.¹¹⁴

Yukarıdaki satırlarda irade–irade meselesini genel anlamıyla ele aldık. Topçu'nun özelinde ise irade felsefesi ile hareket felsefesini birbirine ne kadar bağladığı bilinmektedir. Topçu, iradeyi diğer ele aldığı felsefe konularında olduğu gibi iradeyi de din ile felsefeyi fikir dünyasında gizemli bir odanın kilit kısmı gibi ortaya koymuştur.¹¹⁵

İnsan hayatı boyunca irade ve akıl sayesinde iyiliği ya da kötülüğü mü, doğruyu veya yanlışını mı seçeceği konusunda kararlılık göstereceğini iradesi ile elde edebilecektir.

Topçu da düşüncelerini anlatırken hareketi her canlının gösterebileceğini, akıllı ile hareket eden diğer canlılarında olduğunu belirtmiş hareket, akıl ve iradenin bütünleşmesiyle birlikte insanın aynı kararlılıkla hareket ettiğini bununla da insanın akıllı düşünmeyi bilen varlıktan öte irade sahibi bir varlık olması olarak açıklamıştır.

Aşk ile ölüm kutupları arasında akıp giden hayatımızın idare edicisi fikirlerimiz değil, irademizdir. İradenin zuhur etmesi en fazla zayıf dönemlerde

¹¹³ Şahin Efil, “Nurettin Topçu’da İrade Felsefesi”, **İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, C, 2, S, 1, 2013, s.14.

¹¹⁴ Bkz. Nurettin Topçu, **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**, s.25.

¹¹⁵ Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.26.

kendisini gösteriyor. Kainatın içinden ayrılarak sahip olduğumuz ruh, kendisiyle beraber öznellik taşıyan varlık, duygu ile iradenin dünyasında kendisini gösterir.¹¹⁶

Topçu, iradeyi ön plana çıkarırken aklı da hiçbir zaman arka plana koymadığını eserlerinde ortaya koyduğu düşünceleriyle onun dünyasından anlaşılmaktadır. Ona göre akıl her eylemin başlayabilmesi için şarttır ve elzemdir. Ancak aklı da harekete geçiren bir rehber vardır. Burada da hareketin aklın ve iradenin işbirliği açıkta ortaya çıkmaktadır.

Topçu İradenin Dâvası Devlet ve Demokrasi isimli eserinde, iradeye dair şunları belirtmektedir:

“Tüm ilahi dinlerin başlangıcı Tanrı’dır. Aklımızı serbest kılan onu hayvanilikten – insaniliğe, oradan da kendi ilahiyatına yönelten aklımızdır. Ancak bu yola devamlılık getirende irade değil midir? İrade, bizim dış dünyaya karşı koyduğumuz içsel kuvvettir.”¹¹⁷ “İrade denen ve bizde doğuştan var olan bu kuvvet dıştan gelen tesirlerle yani duygularla besleniyor ve kendini çeşitli şekiller de gösteriyor.”¹¹⁸

Ama her zaman akıl – irade işbirliği içerisinde çalışmayabilir. Topçu’da bu konuya değinmiştir. Zıt çalıştığı dönemlerde olmaktadır. Bu dönemde sıkıntıyı en çok çekende insandır. Bu zıtlık zaman içerisinde ızdıraba döner. Aslında aşk da buna benzemiyor mu? Aklın ve kalbin zıt olmasına rağmen insanın kendisine engel olamıyor olması değil midir?

İnsanın her alanda gelişmesinde ahlâken, dinen, teknolojik açıdan ilerlemesinde insanın iradesi olmasa başarı sağlaması da mümkün olmayacaktır. İradeli bir davranışın sonunda başarı elde edilebilir. Topçu’da irade kavramında bunu anlatmaya çalışmaktadır. Topçu’ da insan iradesi konusuna yer verdikten sonra şimdi de Topçu da insanın ahlâklı olması konusuna değineceğiz.

2.3.3. İnsanın Ahlâklı Olması

İlk medeniyetin kuruluşundan itibaren insanlar, ahlâk meselesiyle uğraşmışlardır. Ahlâk meselesi için ilahi dinlerin peygamberleri ahlâkla mutluluğa

¹¹⁶ Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.19.

¹¹⁷ Bkz. Nurettin Topçu, **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**, s.20.

¹¹⁸ Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.21.

ulaşıldığını, ahlâkdışı davranışların insana pişmanlık verici olduğunu veya felakete sürüklediğini dile getirerek anlatmışlardır.

Sokrates (M.Ö 470-399) için ahlâk “kendini bilmek” ten başka bir şey olmadığını söylemektedir. Sokrates düşüncesinde aklın dosdoğru ilerlemesi ahlâkı hakikate götüren yoldur diye açıklık getirmektedir. Platon için ahlâk “iyilik ilmi” diye tarif eder ve hakikatlerin en üst basamağında duran ahlâktır demektedir. Kant ise, “ödev ilmi” diyerek tarif etmektedir. Bu ödev ilmini ortaya koymak için akıl gerekir fakat bu akıl her şeyi bize tanıtan değil doğru yola yürümemizi sağlayan vicdanın sesidir. Vicdanın sesi iyi dinleyenler ahlâkdışı davranışlarda bulunamazlar.¹¹⁹

Topçu, Sokrates, Kant, Platon ve birçok filozofun ahlâk düşüncesi hakkında fikirlerini lise için yazdığı “Ahlâk” kitabı içerisinde birçoğuna yer vermiştir. Filozofların düşüncelerinden yola çıkarak Topçu’nun ahlâk konusunu ne şekilde değerlendirdiği konusu üzerinde duracağız. Topçu için ahlâk konusu, ruhsal ve sosyal nitelikler taşımaktadır. Topçu ahlâkı akla dayanmış veya duyguya dayanmış olarak görmemektedir. O ahlâkı ferdin ruhsal yaşayışından çıkmış olması olarak görür. Refleks ve içgüdüleri ahlâk olarak ele almaz. Topçu düşünen varlık olan insan için, yaptığı hareketleri şuurlu bir şekilde yaparak daha iyiye götürme yolunun ahlâktan geçtiğine vurgu yapmaktadır.

Topçu için ahlâkın sosyal unsur taşınması da şu şekilde açıklanabilir. İnsan bu alem içerisinde yalnız başına yaşasaydı, ahlâk diye bir şey söz konusu olmazdı. Çünkü ahlâklı olmak veya olmamak bir insanın başka bir insan üzerinde yapmak istediği ve istemediği davranışlara denir. Toplumun koymuş olduğu ahlâk kuralları kişinin vicdanen rahatsız olması veya olmamasından geçmektedir. Burada ise vicdandan doğan isyan hareketini ortaya koymaktadır.¹²⁰

Topçu, din ile ahlâkın bu bakımından ilgili olduğunu düşünür. O’nun için din gibi ahlâkın da gayesi insan ruhunu temizlemek, yükseltmek ve sonsuza doğru yöneltmektir. Tanrı ile ilişkinin kurulmasında ahlâk çerçevesi içerisinde olduğunu savunur. Topçu, insanın kötü davranışlardan kurtulması, başkasına zarar veren

¹¹⁹ Bkz. Nurettin Topçu, **Ahlâk**, s.16.

¹²⁰ Bkz. Nurettin Topçu, **Ahlâk**, s.18.

davranışları sergilememesinin ahlâktan geçtiğinden söz eder. Topçu, Mevlânâ'nın düşüncelerine değer vermekte ahlâk konusuna ise onun sözüyle açıklık getirmektedir. “İyi bil ki kötü ahlâklı güzel yüz bir para etmez. Çirkin yüzlü insanın eğer ahlâkı iyi ise, dibinde onun hizmetçisi ve kölesi ol” diyen Mevlânâ, ahlâklı olmak insanın yüzüne bakarak ön yargılı olunmaması gerektiğini önemli olan insanın yapmış olduğu davranışlarla ortaya koyduğuna değinmektedir.¹²¹ Topçu'nun da ahlâkı davranışlara önem vermesi, Mevlânâ'nın bu sözüne yer vermesiyle anlaşılmaktadır.

Din ile ahlâk, hem doğuşları hem de gayeleri bakımından birbirleriyle bağlantılıdır. Bütün dinler insanların ahlâkını yükseltme gayesini gütmüşlerdir. Din insanlar için bilgi kaynağı değil kuvvet kaynağıdır. Dinin ortaya koyduğu ibadetler, ruhun kuvvetini artırmak için yapılır.¹²²

Topçu'ya göre insanın olmadığı yerde ahlâktan söz edilemez. Ahlâkın da dinlerin de gayesi ruh temizliğidir. Bu nedenle ahlâkın esas gayesi insan ruhunu kuvvetlendirmek ve bu ruhu her daim temiz tutmaktır. Topçu'da insanın ahlâklı olması konusuna yer verdikten sonra şimdi ise Topçu'da insanın isyanı konusuna değineceğiz.

2.3.4. İnsanın İsyanı

İsyan kavramı, masiyet kavramının içinde bulunan kökten türetilen olarak karşımıza çıkmaktadır. Masiyet kavramı emir ve isteklere uymama, uyum sağlamamak, söz dinlememek, itaatten ayrılmak gibi anlamlar içermektedir. İsyan ise, bu kavramla eş değer mahiyetindedir.¹²³

Topçu, ilk bakışta bakıldığında karşıt gibi görünen “isyan ve ahlâk” kavramlarını aslında yeni bir sistem şeklinde birleştirmiştir. Ahlâk içerisinde yer alan irade “isyan” kavramıyla açıklanmıştır. İsyan kelimesi Topçu için hem dini bakış açısını açıklamakta hem de ahlâk felsefesini açıklamaktadır.

Topçu'nun, “isyan” kavramı olarak ele aldığı bu kavramı Tanrı'ya karşı olarak yaptığı bir isyan anlayışı değildir. Tanrı'ya karşı bir baş kaldırış değildir. Onun

¹²¹ Bkz. Nurettin Topçu, **Ahlâk**, s.37.

¹²² Bkz. Nurettin Topçu, **Ahlâk**, s.35.

¹²³ Bekir Topaloğlu, “Masiyet”, **İslam Ansiklopedisi**, C, 28, 2003, s.77.

İsyanı anarşizme, nihilizme ve bireyselliğe prim vermez. İsyân kelimesiyle iradenin, kendi içinde bulunduğu şartlara özgürlüğü ortadan kaldıran her şeye boyun eğerek değil de baş kaldırışın burada geçerliliği meydana gelir. Mükemmelliğe ulaşmak istiyor ise insanın bu başkaldırışı yapması gerekmektedir. Yoksa gerçek manada özgür değil baskı içerisinde yetişmiş bir iradeye sahip olur. Ahlâk konusu içerisinde mesuliyet yatmaktadır. Bu mesuliyetle birlikte insanın adım adım kendisini gerçekleştirmesi daha yüksek bir iradeye dönüştürmesi gerekmektedir. Bu ahlâk'ın oluşturduğu "İsyân" insanı mükemmelliğe ulaştırırken Tanrı'ya doğru ilerlemesini sağlamaktadır.

Topçuda İsyân benliğimiz ve nefisimize ait her şeyi yapmak değildir. Yapmak ve yapmamak arasındaki ayrım çok önem arz etmektedir. Bunu ayırt eden ve oluşan durumda uygun görmediği konulara karşı yaptığı başkaldırış doğru bir İsyândır. Bu İsyân anarşizim olarak bilinen İsyân değil, bütün dünyayı alâkadar eden, dünyayı kaplayan merhamet nizamına bağlılıktır. Bu bağlılık en mükemmel teslimiyettir.¹²⁴

İsyân, aşk içinde sonsuza atılarak bedenini ve ruhunu hiçe sayarak ızdıraba adanan harekettir. İsyân, kurtarıcı mutlağın eşliğinden bile, insanı elleri havada mutlak'ın hareketini diler ve bu vaziyette tutan duadır. Bir insanın asla cesaret etmek istemediği halde Tanrı'ya karşı verilen bir uysallık iradesidir. İsyân aydınlatıcıdır, bir anne çocuklarını nasıl kendi bilgileriyle aydınlatırsa bu İsyân kavramı da insanı aydınlatır ve bilgi sahibi olmasını sağlar.¹²⁵

Nurettin Topçu, İsyân ahlâkını ahlâkta bulunan iradenin karşılığı olarak ele almakta ve sonsuz olanı sonluya tercih etmektedir. Sonsuza karşı bir yöneliş ve irade çevreleyen tüm dış etkenlere karşı bir başkaldırı olarak görmektedir. İradenin içinde bulunan mutluluğa ulaşma çabası, mükemmeliyet anlayışı, iyilik yapmak, fedakârlık yapmak, görev ve sorumlulukların farkına varmak, sonsuz aşk'a ulaşma çabası ve gayretindedir. İsyân, insanın içerisindeki sonsuzluğa ulaşma çabası içerisinde nefsinin yoksulluğundan doğan isteklere karşı yapılan zulümlere, yanlış düzene karşı bir ayaklanmadır.¹²⁶

¹²⁴ Bkz. Nurettin Topçu, **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**, s.73.

¹²⁵ Bkz. Nurettin Topçu, **İsyân Ahlâkı**, s.203.

¹²⁶ Bkz. Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, s.46.

Topçu için, isyan ahlâkı, hareket ahlâkına eşittir. Hareket felsefesi açısından bakıldığında ise zamana uymanın ve toplumsal itaatkarlığın, siyaset felsefesi açısından da tutuculuğun ahlâki eleştirisidir.¹²⁷

İnsan, Tanrı'yla birlikte hareket içerisinde. Hareket ise gerçek bir isyan şeklidir. Hareket denilen şey istediği davranışı istediği şekilde yerine getirme olayı yani yürümek, kolunu kaldırmak, elini oynatmak, istediğini söylemek bunların hepsi hareket dahilinde gerçekleşen olaylardır. Bu hareketleri gerçekleştirirken Tanrı bu hareketin dışında değildir. Çünkü insan onsuz harekete geçemez. Hareket de birbirinden ayrılmış şeklinde düşünmek zordur. Çünkü birbiriyle bağdaşmıştır. Bu olay ise isyanın özünü teşkil eden insanın Tanrı'ya bağlanmasını veya aşkın bir şekil kazanması halidir.¹²⁸

Topçu'nun isyanı, Hallâc'ın mantık ve akıl yürütme yoluyla erişemediği ilahi ve doğüstü denilen hakikatleri dini bir sezgiyle arama çabasını teşkil eder. Hallâc, Tanrı'nın iradesine boyun eğmek için bedene bağlı iradeden, hayvânî ve bencil kimlikten kurtulmaya doğrudur. Bu ise insanın içinde yaşadığı nefsinden kurtulup, her şeyi yaradan Tanrı'ya yönelerek benliğinin isteklerinden vazgeçmektir. İnsan bu şekilde yönelmeye başladığında kendi iradesini istemiş olmakla birlikte Tanrı'ya ulaşma arzusu ve kendi kimliğini tanıma ve tamamlama sürecine girmiş olmaktadır.¹²⁹

Topçu, insanın içinde bulunan bir kargaşacılık ile uysallığın arasındaki çatışma isyana yol açtığını belirtmektedir. İsyanın içinde yer alan fert sanki insanlık ile Tanrılık arasında bir geçit haline gelmektedir. Bu şekilde olması insanın ilaha olana yönelişidir. O, isyanı yıkıcı bir güç olmaktan alıkoyacak bu ebedi olan evrenin yaratıcısına bağlılıkta bulmaktadır. Burada isyan kelimesi ile itaat kelimesinin olumlu ve olumsuz anlamlarını içermektedir. İtaat ve isyan kavramlarının birbiri halinde anlamlandırılması ahlâk meselesini Tanrı meselesiyle birleştirir.¹³⁰

¹²⁷ Mustafa Kök, **Nurettin Topçu'da Din Felsefesi**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1995, s.42.

¹²⁸ Bkz. Nurettin Topçu, **İsyân Ahlâkı**, s.205.

¹²⁹ Bkz. Nurettin Topçu, **İsyân Ahlâkı**, s.202.

¹³⁰ Ali Utku, "Nurettin Topçu: İtaatkârlık ve İsyân Bir İnanç Psikoloji Taslağı", **TEMAŞA**, S.5, Temmuz, 2016, s.44.

Topçu için hür olmak demek isyan etmek anlamındadır. Bu isyanda ise ahlâk çerçevesinde bir başlama kendi irade ile birlikte Tanrı'nın iradesi içerisinde olma şeklindedir. Mümin olanın isyanı ilk bakışta ilahi irade karşısında bir uysallık olarak ortaya çıkmaktadır.¹³¹ O, "Ahlâk ideali kendine sahip olan fertte bütün bir irade haline gelince isyan şeklini alıyor."¹³² görüşünü savunmaktadır.

Ahlâkın da belli bir olgunluğa ulaşmış olması gerekir. Mevlânâ'nın deyiimiyle hamdım, piştim, yandım kelimelerini ahlâk çerçevesin de ele alarak olgunluğa ulaşmış olması lazımdır. Buradaki isyan ne kendi istek ve arzuları için çalışmaktır, ne de toplumun istek ve arzuları için çalışmaktır. Buradaki isyan sonsuzluk sahibi olana bir yöneliş şeklindedir. Tanrı'nın yarattıklarına uyguladığı kurallar çerçevesinde kendi nefsi duygularını bir kenara iterek, yönelmek istenilen şekliyle yönelmektir. Hakikat olmaktır. Ahlâk vasfını taşıyan her hareket bizim tarafımızdan bir anarşizm hareketidir. İlâhi irade karşısında ise bir itaatkarlıktır. İlâhi iradenin kazancı hem hareketten önce hem hareket sırasında hem de hareket sonrasında gelmektedir. Hz. Muhammed'in Mekke'de yaptığı tebliğde karşılaştığı zorluklar karşısında bu tebliği kabul etmeyen insanlara karşı yaptığı bu mücadele de bir isyandır. İlâhî merhamet kaynağından aldığı her şey ahlâki bir hareketi oluşturmuş olur.¹³³

Nefsin, benliğin istek ve arzulardan faydalanılarak beslenen her şey ise şer ve zulüm olur, burada isyan ahlâki ise kendi varlığını kaybetmemek adına içinde bulunduğu her hareketin ilahi olana bağlılığını korumak zorundadır.

¹³¹ Bkz. Nurettin Topçu, **İsyan Ahlâkı**, s.206.

¹³² Nurettin Topçu, **A.g.e.**, s.207.

¹³³ Bkz. Nurettin Topçu, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, s.95.

SONUÇ

Topçu, Tanrı – Âlem ilişkisinde Tanrının varlığını ve insanın Tanrı'dan ayrı olamayacağını, her daim onunla olduğunu, ancak yaratıcı olan Tanrı'nın insandan da ayrı bir varlığı olduğundan bahsetmiştir. Çünkü O, sadece insanı yaratmamıştır. O, bütün beşeriyatı yaratmıştır. Tanrı, öncesi ve sonrası olmayandır. Onun varlığı, insanda ve yaratılanlarda her zaman tezahür etmiştir.

Topçu, hareket felsefesini kendisine çıkış noktası olarak görerek ve tamamen farklı bir düşünce öne sürerek, bir çığır açmıştır. Çünkü Topçu için hareket, her yapılan davranış, bizim hareketlerimizi oluşturmaktadır. Bu hareketlerimiz sorumluluklarımızı da beraberinde getirmektedir. Topçu, hareketi bir hareket ettiricinin bulunduğu bunun da yaratıcı olan Tanrı olduğunu belirtmiştir.

Topçu, Tanrı'nın varlığını hürriyet, irade, hareket, isyan kavramlarına değinerek farklı bir bakış açısıyla ortaya koymuştur. Topçu'nun Tanrı'nın varlığını ortaya koymasında çıkış noktası hareket felsefesidir. Onun Tanrı'nın varlığına götürecek olan düşüncesinin alt yapısı tamamen harekettir. Hareketin bulunmadığı yerde Tanrı yoktur, o nerede görünürse Tanrı oradadır. Eylem içerikli her davranış, Tanrı'nın varlığının göstergesidir. Bu hareketler, insanı sorumlu hala getirmektedir. Eğer bir insan, bir davranış ortaya koyuyorsa, sorumlu demektir. Dinin ortaya koyduğu kurallar bellidir. Bunların çerçevesinde ilerleyen insan ise sorumludur.

Akıl-iradeyi, irade sorumluluğu, sorumluluk hareketi, hareket isyanı ortaya koymaktadır. Böylece birine başlayınca arkasından diğerleri devam edip gelmektedir. Bu, Topçu'nun eserlerini anlamak için elzemdir. Topçu anlatımlarını hareket ile anlatmaya çalışmıştır. O, hareket, İrade, Özgürlük, Mevlânâ ve Tasavvuf ve İsyân isimli eserlerinde insan, Tanrı ve alem ilişkisini anlatmaya çalışmıştır. Bunları anlatmaya çalışırken onun gizemli bir tavır kullanmış olduğunu görmekteyiz.

Topçu'nun kavramlara yüklediği anlamlar başlı başına bir konudur. Çünkü kavramlara yüklemiş olduğu anlamların, ele aldığı kavramın bire bir anlamını taşıyor olması, onu kavramlar hakkında da özgün kılmıştır.

Kitapları içerisinde bile aynı kavramı farklı anlamlar içerecek şekilde kullanmış olması, Topçu'nun kullandığı kavramların tez olarak çalışılmasının

aydınlatıcı bir konu olacağını düşünüyorum. Ayrıca Topçu'nun fikir dünyasına etki eden Mevlânâ'nın düşüncelerine yer vererek kaleme aldığı eserleri bulunmaktadır. Bundan dolayı onun Mevlânâ ile ilgili görüşlerinin çalışılmasının uygun olacağı kanaatindeyim.

KAYNAKÇA

I. NURETTİN TOPÇU'NUN KENDİ ESERLERİ

- TOPÇU, Nurettin, **Mehmet Âkif**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2015.
- TOPÇU, Nurettin, **Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2015.
- TOPÇU, Nurettin, **İradenin Davası Devlet ve Demokrasi**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2015.
- TOPÇU, Nurettin, **Psikoloji**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2012.
- TOPÇU, Nurettin, **İsyân Ahlâkı**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2015.
- TOPÇU, Nurettin, **İslam ve İnsan Mevlânâ ve Tasavvuf**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2015.
- TOPÇU, Nurettin, **Felsefe**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2014.
- TOPÇU, Nurettin, **Kültür ve Medeniyet**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2015.
- TOPÇU, Nurettin, **Ahlâk**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2015.
- TOPÇU, Nurettin, **Türkiye'nin Maarif Davası**, *Dergâh Yayınları*, 2015.
- TOPÇU, Nurettin, **Ahlâk Nizamı**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2015.
- TOPÇU, Nurettin, **Sosyoloji**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2015.
- TOPÇU, Nurettin, **Yarıncı Türkiye**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2015.
- TOPÇU, Nurettin, **Var Olmak**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2015.

II. DİĞER ESERLER

- ARICAN, Musa Kasım, "Panteizm ve Panenteizm Tartışmaları Arasında Spinoza", *Beytülhikme*, Ankara, 2013.
- ARSLAN, Ahmet, **Felsefeye Giriş**, *Adres Yayınları*, Ankara, 2012.
- AYDIN, Mehmet, **Din Felsefesi**, *İzmir İlahiyat Fakültesi Yayınları*, İzmir, 2012.

BAŞCI, Vahdettin, “Deizm Kavramı ve Ortaya Çıkardığı Problemler”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 2018.

BEKİ, Münteha, “Mükemmellik ve Ontolojik Kanıt” *Dini Araştırmalar*, Ankara, 2015.

BOLAY, Süleyman Hayri, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü*, Nobel Yayınları, Ankara, 2009.

CEVİZCİ, Ahmet, *Felsefeye Giriş*, Say Yayınları, İstanbul, 2017.

COŞKUN, İbrahim, *Ateizm ve İslam Kelamı Açısından Modern Çağ Ateizmin Eleştirisi*, Ankara Okullar Yayınları, Ankara, 2014.

ÇETİN, Ali, *Teleolojik Argüman ve Richard Swinburna*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015.

DAĞ, Mehmet, “Ontolojik Delil ve Çıkmazları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, 1979.

DALKILIÇ, Bayram, *Yunus Emre’de Allah-Alem-İnsan Münasebeti*, Çınar Ofset Yayıncılık, Konya, 2013.

DEDE, Münir, *Felsefe Dersleri*, Denge Yayınları, İstanbul, 1996.

DEMİRLİ, Ekrem, “Klasik İslam Nazariyatı ile Osmanlı Düşünce dünyası Arasında Selçuklu Köprüsü: Sadrettin Konevi ve Nazeri Tasavvufun Kuruluşu”, *Türklük Araştırma Dergisi*, İstanbul, 2004.

EFİL, Şahin, “Nurettin Topçu’da İrade Felsefesi”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Malatya, 2013.

ERDEM, Hüsameddin, *Felsefeye Giriş*, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya, 2013.

EVLİ, Mehmet, “Klasik İslam Felsefesinde Kozmolojik Argüman ve Modern Fizikteki Gelişmeler”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ankara, 2015.

GÜNDOĞAN, Ali Osman, “Ahlâk Filozofu Olarak Nurettin Topçu”, *Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı*, Eskişehir, 2014.

HARMAN, Vezir, “Kelam İlminin Deizm Eleştirisi Bağlamında Akıl ve Alem Tasavvuru”, *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Dergisi*, Tekirdağ, 2017.

IŞIK, Emin, *Nurettin Topçu Çağdaş Bir Dervişin Dünyası*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2019.

KARA, Mustafa, *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, İstanbul, 2002.

KARAMAN, Hüseyin, **Nurettin Topçu'da Ahlâk Felsefesi**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 2000.

KARAMAN, Hüseyin, “Nurettin Topçu Düşünce Dünyasında Mevlânâ ”*Hittit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Çorum, 2009.

KÖK, Mustafa, **Nurettin Topçu'da Din Felsefesi**, *Dergâh Yayınları*, İstanbul, 1995.

KURŞUNOĞLU, Mustafa Sait, “Nurettin Topçu'nun İsyân Ahlâkı Perspektifinden Vahdet-i Vücutçu Bir İsyân Örneği: Şeyh Bedrettin ve Varidatı”, *Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, Kayseri, 2017.

METİN, Perihan Babür, **Spinoza ve Özgürlük**, *Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın, 2015.

ÖZALP, Hasan, “Panteizm – Ateizm ve Panenteizm Bağlamında Spinoza'nın Tanrı Anlayışı” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul, Haziran, 2006.

PAKOĞLU, Abdullah “Yükselen Çevre Bilinci ve Klasik Delillerin Yeniden Tasnifi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas, 2012.

PAY, Metin, Kozmolojik Delil, *Dini Araştırmalar*, Ankara, 2016.

ŞİMŞEK, İsmail, “Nurettin Topçu Felsefesinde Özgürlük Düşüncesi” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Samsun, 2017.

TOKAT, Latif, “Modern Batı Dünya Görüşünün Tanrı ve İnsan Tasavvuru Açısından Tahlil ve Eleştirisi”, *Bilimname*, Kayseri, 2017.

TOPALOĞLU, Aydın, **Fârâbî ve Thomas'a göre Tanrının Varlığı ve Sıfatları**, Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İzmir, 1988.

TOPALOĞLU, Bekir, **İslam Kelamcılarına ve Filozoflarına Göre Tanrı'nın Varlığı İspatı Vacip**, *Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını*, Ankara, 2002.

UĞURLU, Ahmet, “Zorunlu Nedensellik Bağlamında David Hume'un Kozmolojik Delil Eleştirisi” *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bolu, 2015.

USLU, Ferit, “Düzen ve Gaye Delili Üzerine Bir Analiz”, *Dini Araştırmalar*, Ankara, 2002.

UTKU, Ali, “Nurettin Topçu: İtaatkarlık ve İsyân Bir İnanç Psikolojisi Taslağı”, *Temaşa*, Erzurum, 2016.

YASA, Metin, “Ontolojik Kanıt Ne Kadar A Prioridir?”, *Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta, 1996.

YILDIZ, Metin, “Kozmolojik Kelam Delili”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Van, 2016.

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında Afyonkarahisar'ın Bolvadin ilçesinde doğdum. İlköğretim ve lise eğitimimi Bolvadin ilçesinde tamamladım. 2013 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldum.

2014-2019 yılları arasında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı/ Din Felsefesi alanında yüksek lisans yaptım.

